

OLAV

KATOLSK TIDSSKRIFT FOR RELIGION OG KULTUR

Ketil Bonaunet, s. 1

Kants etikk og religionsforståelse –
Immanuel Kant som samtalepartner for vår tid

Mette Bruusgaard, s. 6

Jubileumsår og utfordringer –
Norges Katolske Kvinneforbund 80 år

Kari L. Hansen og Elisabeth Lønnå, s. 9

Anna Backer – en pionér fra Fredrikstad

Torstein Theodor Tollefsen, s. 11

Utfordrende om forsømt tema

Arnfinn Haram o.p., s. 15

Hellig Olav – katolsk oppklaringsrunde

Valgkamp i USA, s. 17

Politikk og kirketukt

Bokomtale, s. 21

Grigorij Krogh: Tankar om ikonen

Hovedoppslaget i dette St. Olav – en artikkel av filosofiprofessor Ketil Bonaunet om «Kants etikk og religionsforståelse; Immanuel Kant som samtalepartner for vår tid» – var klart lenge før gisseltragedien ved Skole 1 i Beslan i Russland. Men hendelsene der øst har gjort artikkelen, som har stått over et par nummer grunnet plassmangel, ekstra aktuell, for sentrale tanker hos den store fra Königsberg, setter terroristenes fremferd i dystert relieff. Her skal bare pekes på ett slikt perspektiv: Kants kategoriske imperativ innebærer, skriver Bonaunet, «en ubetinget fordring om aldri å behandle et menneske bare som et middel».

For terroristene i Beslan og andre steder, er andre mennesker nettopp kun midler man bruker, dreper om så er, for å fremme egen sak. At menneskene i Beslan var barn og stedet for terroren en skole, har opprørt en hel verden: En ny grense i moderne terrorstrategi synes overskredet.

Bildene fra Beslan vil ikke slippe taket, men ordene er vanskelige å finne. Vi tyr til den gamle pave i Roma, som under audiensen den 8. september – i katolsk tradisjon festen for Marias, Jesu mors, fødsel – uttrykte det mange tør ha følt og tenkt i disse dager. «Hvordan kan vi la være å tenke på de mange forsvarsløse små i Beslan, i Ossitia, som er blitt ofre for slik barbarisk kidnapping og tragisk massakre?» innledet en tydelig tyngt pave. «De var på skolen, stedet der man skal lære verdier som skal gi mening og innhold til historie, kultur og folkenes sivilisasjon: gjensidig respekt, solidaritet, rettferdighet og fred.» I stedet opplevde de «sinne, hat og død, de onde konsekvenser av en grusom fanatisme og en avsendig forakt for den menneskelige person.»

Johannes Paul II utvidet perspektivet til å gjelde «alle de uskyldige barn verden over som er ofre for voksnes vold», en påminnelse ikke ment å forminske det uhyrlige i Beslan, men ment som appell til samvittighetene, til regjeringene, og som en påtale av det frigjøringssteologene kaller 'syndige strukturer, et uttrykk også paven selv etterhvert har gjort til sitt. Han minnet om «barn som tvinges til å bruke våpen og utdannes til å hate og drepe; barn som tvinges til å tigge på gatene, og som misbrukes for en billig penge; barn som mishandles og ydmykes på grunn av voksnes arroganse og misbruk; barn som overlates til seg selv, uten den varme familien skulle gi og uten fremtidshåp; barn som dør av sult, som drepes i de mange konflikter rundt om i verden».

Men også andre viktige ord er blitt sagt, ord som bør spres og skrives med minst like store bokstaver som pavens, fordi de, som Aftenpostens Per A. Christensen påpeker, vitner om en økende erkjennelse på arabisk hold om at de selv «må gjøre noe med dette bildet, blant annet ved å ta avstand fra all terror – også i de tilfeller der de støtter terroristenes sak». Vi velger én stemme blant det knippe Christensen har merket seg: Lederen for Al-Azhar-universitetet i Kairo, Muhammed Sayid Tantawi, en av de mest autoritative røster innen islam. Han betegner gisselaksjonen som «en forbrytersk handling», og anklaget, allerede før man kjente tragediens omfang, gjerningsmennene for å «bruke islam som et skalkeskjul» og for å være «forbrytere, ikke muslimer».

Også dette nummers baksidedikt – Olav H. Hauges «Under bergfallet» – var på plass før hendelsene i Beslan. Et valg inspirert av den store Hauge-biografien som nettopp er utkommet, men et dikt som 'treffer' her og nå slik bare stor og tidløs diktning gjør. For også i Beslan må livet gå videre etter «raset» – slik det må etter alle de små og store ras livet rommer, ventede som uventede. Også i Beslan må de til å «rydja den grøne boti under berget»...

UKJ

Kants etikk og religionsforståelse

IMMANUEL KANT SOM SAMTALEPARTNER FOR VÅR TID

AV KETIL BONAUNET

Det finnes fremdeles katolske miljøer hvor man holder filosofen Immanuel Kant på trygg avstand, men i de siste årtier har det, særlig innen tyskspråklig filosofi og teologi, vært en klar tendens til åpenhet overfor hans etikk og religionsfilosofi. Og det med god grunn, fastslår Ketil Bonaunet i denne artikkelen, som er St. Olavs bidrag til markeringen av 200-årsdagen for Kants død: «Noen ganger finner vi støtte hos Kant for våre overbevisninger, andre ganger møter vi motstand som tvinger oss til å tenke grundigere gjennom vårt eget standpunkt.»

200-årsminnet om Kants død (12. februar 1804) markeres gjennom flere bokutgivelser og en rekke arrangementer rundt om i verden i løpet av 2004. Hovedtyngden av arrangementene finner, som naturlig er, sted i Tyskland. Utenom Vest-Europa og Nord-Amerika har det selvfølgelig vært flere markeringer i Kaliningrad (Königsberg) hvor Kant levde hele sitt liv, bl.a. en konferanse om «Kant mellom øst og vest», 22.-24. april. Ellers merker vi oss en kongress

om Kants moral-filosofi ved Universitetet i Beijing, 17.-19. mai og en internasjonal Kant-kongress ved Det russiske

vitenskapsakademi i Moskva, 24.-28. mai. Også i Skandinavia har Kant-jubileet vært markert, bl.a. ved et fellesarrangement ved universitetene i Stockholm og Uppsala 12.-13. februar, samt i Oslo ved et symposium om Kants praktiske filosofi, 12.-14. mai, i regi av Norsk Kantselskap. Ved dette symposiet deltok Kant-forskere fra USA, Canada, Nederland, Sverige og Norge. For øvrig har bl.a. aviser som Frankfurter Allgemeine og Neue Zürcher Zeitung markert 200-årsminnet med omfattende omtaler av Kants filosofi og dens betydning for vår tid, og en rekke tidsskrifter, både filosofifaglige og allmennkulturelt orienterte, har hatt oppslag i anledning jubileumsåret. Også St. Olav vil bidra til markeringen med en artikkel om Kants filosofi.

*Ketil Bonaunet er professor
i filosofi ved
universitetet i Tromsø.*

ST. OLAV HEFTE 8/9, 2004

Forsinket katolsk Kant-resepsjon

Blant bidragene til markering av 200-årsminnet om Immanuel Kants (1724-1804) død finner vi boken *Kants Metaphysik und Religionsphilosophie*, redigert av Norbert Fischer, professor ved det katolske universitetet i Eichstätt. Utgivelsen ble markert gjennom en studiedag ved Akademiet ved Mainz bispedømme. Boken inneholder foredragene ved et symposium i Mainz i 2002, arrangert av Akademie des Bistums Mainz og det katolske universitetet i Eichstätt i fellesskap. Kardinal Karl Lehmann holdt åpningsforedraget og var celebrant ved eukaristifeiringen i krypten i Mainzer Dom som symposieprogrammet også innbefattet.

Dette arrangementet er et eksempel på den endrede holdning til Kants filosofi man finner i katolske teologiske og filosofiske kretser i løpet av de siste par årtier. Riktignok har man tidligere i noen grad beskjeftiget seg med Kants tenkning, men målet har overveiende vært kritikk og avvisning. Det finnes fremdeles katolske miljøer hvor man holder Kant på trygg avstand. Men det er, særlig innen tyskspråklig filosofi og teologi, en klar tendens til at man åpner seg for Kants filosofiske innsikter og, som det heter et sted, «tenkende innlater seg på Kants filosofi», og at man beklager at en katolsk Kant-resepsjon finner sted først nå, nesten 200 år forsinket. Uansett har denne katolske Kant-resepsjonen gitt verdifulle bidrag, også til Kant-forskningen.¹

Kants etikk og menneskets verdighet

Det foreligger flere gode grunner til at katolske tenkere søker en samtalepartner i Kant. Jeg vil i det følgende skissere noen relevante hovedtrekk i hans etikk og deretter i hans religionsfilosofi.

Kant åpner sitt første moralfilosofiske hovedverk, *Grunnlegging til moralens metafysikk* (1785), med å si at det eneste som kan anses som godt uten innskrenkning, er en god vilje. Det finnes andre goder, men de kan misbrukes dersom ikke viljen som gjør bruk av dem, selv er god. I sine videre bestrebelse på å bestemme begrepet 'en god vilje' fastslår Kant at en god vilje handler ut fra plikt, og at plikt bare kan uttrykkes i et kategorisk imperativ. Hvis man avslutter sitt Kant-studium her, kan man imidlertid komme temmelig ille ut. Adolf Eichmann påberopte seg Kant da han forsvarte sine handlinger under nazistenes jødeutryddelser: Han hadde bare gjort – nettopp – sin plikt. Men

plikstens imperativ har i Kants etikk et innhold: En ting Kant festet seg ved, er at et typisk umoralsk trekk ved oss er at vi innrømmer oss selv unntak fra prinsipper vi vil at andre skal holde seg til. En første formulering av «det kategoriske imperativ» krever derfor at vi skal handle ut fra prinsipper vi samtidig kan ville skulle gjelde som en allmenn lov. Men Kant søker videre – og dypere – etter grunnlaget for moralsk plikt og en god vilje: Grunnen til at vi ikke har rett til å gjøre villkårlige unntak for oss selv, mens vi forventer at andre skal følge grunnleggende prinsipper, ligger i tanken om alle menneskers likeverd.

Det kategoriske imperativ innebærer, ifølge den grunnleggende formuleringen av imperativet, en ubetinget fordring om aldri å behandle et menneske bare som et middel: Ethvert menneske skal alltid møtes med en holdning eller innstilling av «aktelse» og skal respekteres som et «formål i seg selv». Det å respektere et menneske, inkluderer å respektere ham/henne som fritt, autonomt vesen. Dette er en innsikt som er fundamental i den kristne teologiske tradisjon, selv om det er Kant som har gitt den dens mest poengterte moralfilosofiske formulering. Mennesket er skapt i Guds bilde, og har dermed frihet, i kraft av sin fornuft og vilje.

Karakteristisk for mennesket som frihetsvesen er at det har evnen til selv å sette seg formål det vil realisere gjennom sine handlinger. Våre formål er ikke bare gitt oss, slik at vi så etterstreber dem. Vi kan selv sette oss formål fordi vi har evnen til å vurdere dem i lys av allmenne begreper om hva som er godt og ondt, – *sub ratione boni*. Mennesket er m.a.o. et vesen som har evnen til vurdering og verdsetting, – til *aestimatio* i middelalderfilosofenes språk. Det er i tråd med, og dels under uttrykkelig henvisning til denne tradisjonen, at også Kant hevder at det som skil-

...denne katolske Kant-resepsjonen har gitt verdifulle bidrag, også til Kant-forskningen.

...et typisk umoralsk trekk ved oss er at vi innrømmer oss selv unntak fra prinsipper vi vil at andre skal holde seg til.

ler menneskene fra dyrene, er evnen til selv å kunne sette seg formål eller være et «subjekt for formål», og det i henhold til begrepene om det gode og det onde som «praktiske elementærbegreper», slik Kant formulerer det. For så vidt at mennesket er et vesen som selv setter seg formål det vil realisere, skal intet menneske brukes bare som et middel i andres formålsstreben, men skal

...en ubetinget fordring om aldri å behandle et menneske bare som et middel...

respekteres som formål i seg selv. Og for så vidt et menneske er et subjekt for verdier, og derved er et vesen i kraft av hvilket goder og onder eksisterer og har betydning, skal det ikke selv regnes bare som en verdi på lik linje med andre verdi-

er. Det har derimot en verdighet (*Würde*), som er usammenlignbar med enhver verdi eller «pris», som ting til forskjell fra personer har.

For Kant er menneskets verdighet som formål i seg selv og som person knyttet til dets autonomi, som et vesen som selv setter seg – og er ansvarlig for – sine formål. Dette punktet kan i visse henseender synes vanskelig å akseptere i forhold til en katolsk forståelse. Det finnes tolk-

ninger av Kants begrep som autonomi eller «selvlovgivning» som setter det i absolutt motsetning til et begrep som teonomi eller en «guddommelig lovgivning». Men en slik forståelse av Kant er vanskelig å forsvare. Kant hevder riktignok at moralen kan grunnes på begrepet om mennesket som et fritt, autonomt ve-

sen, og mennesket trenger ikke ideen om et annet vesen over seg for å erkjenne sin moralske forpliktelse. Dette er imidlertid ingen tanke som er fremmed for den katolske tradisjonen. Thomas Aquinas hevder også om nestekjærlighetsbudet som et grunnprinsipp innenfor det han omtaler som den naturlige lov, at det kan innses ved fornuften alene (*ex sola ratione*)

(*Summa Theologiae* I-II, 99,2,1 og 104,1,c), – selv om andre, mer spesifikke prinsipper forutsetter en «fornuft informert ved tro». Selv om moralen, for Kant, med hensyn til sine grunnprinsipper så å si kan stå på egne ben, kan den ikke rent filosofisk avsluttes i seg selv: «Moral fører uomgjengelig til religion.» I et slikt perspektiv vil man også, påpeker Kant, kunne se moralens grunnprinsipper som Guds Bud.

Dette fører oss over til vårt neste anliggende: en kort presentasjon av noen av hovedidéene i Kants religionsfilosofi.

Religion og fornuft

Mange kjenner kanskje Kant som den som, i sammenheng med at han reflekterer over forutsetningene og grensene for vår menneskelige viten, kritiserte de metafysiske gudsbevisene fra middelalderens filosofi/teologi: det såkalte ontologiske gudsbevis hos Anselm av Canterbury (1033 - 1109) og Thomas Aquinas' (1225-1274) «fem veier», hvor Thomas, med utgangspunkt i bestemte trekk ved den skapte verden, søker å slutte tilbake til Guds eksistens, bl.a. som den første årsak til bevegelse og forandring. Nå er det for eksempel i Thomas-forskningen en viss uenighet om hvorvidt Thomas med sine «fem veier» virkelig tok sikte på å gi logisk tvingende «bevis». Det kan da være at Kant i sin kritikk, som forutsetter at gudsbevisene er ment som strenge bevis, i den mening skyter bom, selv om hans kritiske innvendinger er holdbare. Uansett forklarer denne kritikken noe av inntrykket av Kant som den *alles-zermalmende*, den som tilintetgjør alt, og den forklarer samtidig også den skepsis som har vært framherskende overfor Kant fra katolsk hold.

Men kritikken av gudsbevisene utgjør ikke Kants hele religionsfilosofi. Den er snarere bare av forberedende art: Et bevis i streng forstand skal gi viten. Og som Kant sier i et ofte sitert avsnitt i *Kritikk av den rene fornuft* (1781/1787), har han villet innskrenke området for viten, for å kunne gi plass til troen. Dette innebærer likevel ikke at Kant river bort grunnen for en fornuftsmessig tilgang til religiøs tro. Framfor alt i sine verker fra 1788 og utover utvikler Kant en ny filosofisk grunnlegging av religiøs tro, men basert på den moralfilosofiske dimensjonen i hans tenkning, og det er ikke minst denne delen av Kants filosofi man nå, som anmerket innledningsvis, «tenkende innlater seg på». Det foreligger selvfølgelig en omfattende diskusjon i



Kantforskningen om de ulike argumentasjonsstrengene i dette prosjektet, og det er stor uenighet når det gjelder Kants påstand om at moral – omgjengelig – fører til religion.

Den såkalte postulatlæren i *Kritikk av den praktiske fornuft* (1788) representerer ifølge Kant én vei fra moral til religion. Han opererer her med to grunnideer. Det moralske imperativ forplikter oss til å søke fullkommenhet. Dette vil for vesener som oss være en aldri avsluttet oppgave. Påbudet gir, hevder Kant, mening bare dersom vi postulerer en sjelens udødelighet. Med dette, kan vi bemerke, gjenvinner Kant på moralfilosofisk grunnlag et motiv fra de tidligste kirkefedre, nemlig tanken om en uendelig progress i menneskets tilnærming til Gud.²

Dernest forventer vesener som oss at den moralsk 'retthandlende' skal kunne oppnå lykke i samsvar med graden av sin dyd. Dette, vet vi, skjer ikke i denne verden. Vi må derfor, hevder Kant, postulere eksistensen av en allvitende og allmektig rettferdig dommer, som skal sikre en slik proporsjonalitet i en hinsidig tilværelse, d.v.s. igjen for at vår moralske streben skal kunne være meningsfull. På dette punkt innvender imidlertid noen at en rettferdighetstenkning som den Kant her legger til grunn, ikke griper kjernen i den kristne tradisjonens forståelse av Gud som agape, *kjærlighet*. Postulatlæren er forøvrig omstridt i en rekke henseender, og det foreligger en omfattende – dels kritisk – sekundærlitteratur.

En annen vei fra moral til religion går ut fra ideen om det Kant kaller et «formålenes rike», d.v.s. en tilstand hvor enhver respekterer enhver annen som formål i seg selv og respekterer hverandres menneskelige verdighet. Ut fra hva vi vet om menneskehetens historie hittil, kan vi ikke forvente at menneskene alene vil kunne virkeliggjøre et slikt rike. Men å strebe mot realiseringen av et «formålenes rike» som et «etisk fellesskap», er uansett en plikt vi har. Og vi må, for at denne streben skal kunne ha mening, anta et håp om at en høyere makt vil gripe inn og fullende våre menneskelige bestrebelser. Å fullbyrde et slikt «Guds rike på jorden» som et «Guds folk» under moralske lover, er noe vi bare kan forvente fra Gud selv. Det foreligger her, som vi ser, en messiansk dimensjon i Kants filosofi, som allerede hans tale om et «rike» røper. For, som den fremragende Kant-forsker Reiner Wimmer ved Universitetet i Tübingen har påpekt, valgte Kant utvilsomt termen *rike* «på

grunn av dens messianske klang». Vi kan her for øvrig merke oss at den religionsfilosofiske og religiøse grunnkategorien for Kant er *håp*, og at han anser spørsmålet «hva kan jeg håpe på?» som det fundamentale for religionen.

Det «radikalt onde»

En siste og avgjørende tilnærming hos Kant hva angår religionens rasjonalitet tar utgangspunkt i det han karakteriserer som «det radikalt onde» i mennesket. Dette er temaet i første del av hans religionsfilosofiske hovedverk: *Religion innenfor grensene av den blotte fornuft* (1793). Det «radikalt onde» består ifølge Kant i at mennesket vender om på det rette betingelsesforholdet mellom den moralske grunnfordring (hvis innhold vi har angitt ovenfor) og selvkjærligheten, slik at vi nok gjerne oppfyller våre grunnleggende moralske forpliktelser – så lenge de ikke krever for store ofre! Anlegget til det gode i mennesket kan imidlertid, hevder Kant, aldri utslettes. Og en vilje som er ond i den forstand at den velger det onde for dets egen skyld – hva Kant betegner som en diabolisk vilje – ligger hinsides menneskets muligheter. Det kan være at Kant i dette ser for optimistisk på mennesket. Men hans oppfatning synes i dette henseende å ligge nærmere en katolsk – og også bysantisk – menneskeforståelse enn en protestantisk.

Et avgjørende spørsmål som Kant nå reiser, er hvordan et menneske kan klare å omvende det nevnte, uriktige betingelsesforholdet mellom moralske grunnfordringer og selvkjærligheten, idet dette jo bestemmer dets valg, – og samtidig løses fra den skyld det allerede har pådratt seg. «Det overstiger alle våre begreper; for hvordan kan et dårlig tre gi gode frukter?» spør Kant. Igjen hevder Kant at etikken viser ut over seg selv, og at vi må åpne opp for en genuint religiøs dimensjon, et håp om en «for oss ubegripelig bistand», en guddommelig, nådefull inngripen, hvorved mennesket blir «et nytt menneske» gjennom en «gjenfødelse», en «ny skapelse» og en «forandring av hjertet» slik at anlegget til det gode i oss kommer til uttrykk. En slik «høyere med-

Mennesket... har en verdighet (Würde), usammenlignbar med enhver verdi eller «pris», som ting til forskjell fra personer har.

virkning» kan imidlertid, hevder Kant, ikke forstås slik at den fortrenger menneskets egen autonomi og dets anstrengelser mot det gode, «at vi altså bare erverver det gjennom å gjøre intet». Kants posisjon i dette henseende er hva man i teologien kaller *synergistisk*, d.v.s. at menneskets egne bestrebelser er en uunnværlig faktor, sammen med

Enhver teologisk tradisjon må, samtidig som den besinner seg på sine egne kilder til forståelse og tro, også forholde seg til sin samtids filosofi og vitenskap.

Guds nåde. Også dette er en oppfatning det vil være lettere å forholde seg til ut fra en katolsk – eller også ortodoks – horisont, enn fra en protestantisk, til tross for at Kant gjerne har vært omtalt som en «protestantismens filosof».³

Jeg lar Vladimir Lossky, en av de fremste ortodokse teologer i det 20. århundre, kort

oppsummere Kants posisjon: «Kants hele tenkning stiller spørsmålsteget ved metafysikken: Vi har kunnskap bare om våre sanse-erfaringer, og Kant forklarer muligheten av kunnskap ved å foreta en analyse av dens forutsetninger. Men han trenger idéen om Gud innenfor den moralske sfæren. ... I sin metafysikk avviser han all spekulasjon om Gud. Men i sin etikk postulerer han Guds eksistens.» For Lossky eksemplifiserer dette hvordan filosofien «på sitt høyeste punkt fordrer at man gir avkall på all spekulasjon» og hvordan filosofien her selv «er et spørsmål». Filosofien viser m.a.o. ut over seg selv, – og teologien må svare.⁴

Vi ser hos Kant hvordan problemer som oppstår for den filosofiske fornuft, ikke lar seg løse internt, d.v.s. innenfor en rent filosofisk horisont, og at filosofien – for Kant moralfilosofien – peker ut over seg selv, mot en religiøs dimensjon. Å knytte Kant til en forståelse av Karl Barth, slik at åpenbaringen «faller *senkrecht von oben*, uten å ha noen som helst tilknytning til menneskets virkelighet» (som en norsk teolog et sted synes å gjøre⁵) er derimot forfeilet. Norbert Fischer bemerker at ut fra moralfilosofiske motiver blir spørsmålet om Gud påtremgende på en måte som intet menneske med rette kan unndra seg. Dette er, så vidt jeg kan se, en treffende kommentar. Og, som Fischer også påpeker, finner vi i Kants bestrebelser på å vise

hvordan en filosofisk begrunnet vei til religionen fører, ikke via spørsmålet om fysiske forklaringer som i de tradisjonelle gudsbevisene, men gjennom refleksjon over moralske grunnerfaringer, en berettiget overgang fra «fysikalsk til personalt funderte kategorier» i den filosofiske refleksjon over gudsbegrepet.⁶

For en tid tilbake hørte jeg et foredrag av metropolit Filaret av Minsk hvor han understreket «hvor viktig dialogen mellom kristen teologi, filosofisk forskning og vitenskapelig tenkning er i vår tid. Denne dialogen har lenge vært underveis. Vår oppgave er å utvikle den, involvere nye deltagere, legge fram nye tilnærminger og ta i betraktning de siste filosofiske og vitenskapelige resultater».⁷ Med andre ord: Enhver teologisk tradisjon må, samtidig som den besinner seg på sine egne kilder til forståelse og tro, også forholde seg til sin samtids filosofi og vitenskap. Kants filosofi tilhører 200 år etter sin død vår samtid, og vi finner i Kant en viktig dialogpartner. Noen ganger finner vi støtte for våre overbevisninger, andre ganger møter vi motstand som tvinger oss til å tenke grundigere over vårt eget standpunkt. Men vi taper på ikke å «tenkende innlate oss» på hans filosofi.

¹⁾ Som eksempel, utenom det som er anført ovenfor, kan nevnes Aloysios Winter (professor emeritus og tidligere rektor ved Theologische Fakultät i Fulda): *Der andere Kant. Zur philosophischen Theologie Immanuel Kants* (2000) og Friedo Ricken (SJ) (utgiver): *Kant über Religion* (1992), med bidrag fra fremtredende tyske og franske filosofiprofessorer, de fleste med katolsk bakgrunn. For øvrig foreligger det flere doktoravhandlinger om Kants filosofi, bl.a. fra det katolsk-teologiske fakultetet ved Universitetet i Tübingen, som for eksempel Helmuth Hoping (nå teologiprofessor i Freiburg): *Freiheit im Widerspruch. Eine Untersuchung zur Erbsündlehre im Ausgang von Immanuel Kant* (1990) og Alfred Habichler: *Reich Gottes als Thema des Denkens bei Kant* (1991).

²⁾ Jfr. P. Blowers: *Maximus the Confessor, Gregory of Nyssa, and the Concept of "Perpetual Progress"* (i *Vigilae Christianiae*, 1992).

³⁾ Først i en artikkel av Friedrich Paulsen i *Kant-Studien*, 1900.

⁴⁾ Vladimir Lossky: *Introduction to Orthodox Theology*, 1978, s. 19 ff.

⁵⁾ St. Olav, nr. 7-8, 2000, s. 9.

⁶⁾ Norbert Fischer: *Die philosophische Frage nach Gott. Lehrbücher zur katholischen Theologie, Band II*, 1995, s. 178 og 353.

⁷⁾ Foredrag ved University of Notre Dame, 30. januar 2003.

jubileumsår og utfordringer

NORGES KATOLSKE KVINNEFORBUND FYLLER 80 ÅR

AV METTE BRUSGAARD

Når NKKF feirer sitt 80-års jubileum i 2004, og vi ser tilbake til stiftelsesåret 1924, slår det oss at vi ser tilbake på et langt tidsspenn. 80 år er en slags gjennomsnittlig levealder, og allikevel føles det som det ligger mer enn et menneskeliv mellom den gang og nå, for så hurtig og gjennomgripende har utviklingen vært i det århundret vi nettopp har lagt bak oss.

I 1924 vekket Sigrid Undset sensasjon og forargelse ved å konvertere til katolisismen. De såkalte «muhammedanerne» befant seg i en verden langt borte og kunne knapt tenkes å ville slå seg ned i vårt luthersk-dominerte land. Skolene hadde kristendomskunnskap med salmevers og

bibelhistorie på timeplanen, og slik fikk alle norske borgere sin dåpsopplæring. Ingen hadde hørt om «borgerlig konfirmasjon», men lot sine barn døpe og konfirmere sammen med det store flertallet.

Tre generasjoner senere er situasjonen en ganske

annen, og religionen møter store utfordringer. Samfunnet preges av en økende pluralisme. Ikke bare har kristne samfunn, som vårt eget katolske, økt i omfang; det er i tillegg en rekke religioner og livssyn som konkurrerer om folks oppmerksomhet. I 1956 ble Humanetisk Forbund stiftet, og i kjølvannet av innvandringen har nordmenn blitt kjent med og utfordret av de ikke-kristne verdensreligioner – og spesielt av islam som i dag representerer en stor minoritet i Norge.

Tidligere var det religiøse fellesskapet som Statskirken representerte også et samfunnsanliggende. I dag er religion ofte et spørsmål om «smak og behag», og det er i alle fall en *privatsak* som man helst ikke skal bry andre med. Man mener det må være lov å forsyne seg av kristendommen à la carte og la *det* ligge som ikke passer, eller tilpasse kristne tanker og tradisjoner utfordringene fra religiøse eller politiske strømninger i tiden.

Mette Brusgaard er seksbarnsmor og lektor ved Nadderud videregående skole; hun har 27 års fartstid i skoleverket, hvorav 13 ved St. Sunniva skole, Oslo, bl.a. som undervisningsinspektør. Hun har bl.a. studert ved Institut Catholique, Paris; medlem av NKKFs styre i ti år; de siste syv som leder.

Felles for alle religiøse livssyn i vår kulturkrets er at de står overfor en stadig økende sekularisering. Fra å bli betraktet av toneangivende kretser blant samfunnskritikere i 1920-årene

... kristendommen
er i manges
bevissthet
simpelthen «gått
ut på dato».

som «den tiende landeplage», er kristendommen i manges bevissthet simpelthen «gått ut på dato». Selv om mennesker ofte søker Kirken for å få utført de grunnleggende livsritene som dåp og begravelse, er ikke lenger det kristne fel-

lesskapet eller kristent tankegods en del av hverdagslivet for mange, og dette har igjen endret holdningene til grunnleggende spørsmål.

Kø av utfordringer

Med dette som bakgrunn ønsker vi i NKKF å stille følgende spørsmål i vårt jubileumsår: Er Norge (fortsatt) et kristent land? Vi ønsker å sette fokus på holdninger, etikk og praksis som kan definere et samfunn som kristent - for så å analysere om det norske samfunn er i samsvar med dette eller ikke.

Som katolikker
tilhører vi en
verdensomspennende
kirke som ofte
har sine egne svar
på dagens
brennaktuelle
spørsmål – svar som
undertiden enten
provoserer
omverdenen eller
latterliggjøres av
den.

Hvilke tilpasninger er det ønskelig at vi gjør/ikke gjør som konsekvens av at samfunnet stadig blir mer heterogent og flerkulturelle? Hvilke utfordringer står vi som katolikker overfor? På hvilken måte ønsker vi å påvirke den norske samfunnsdebatt og utviklingen – spesielt der ulike livssyn trekker ulike konsekvenser?

Som enkeltindivider vet vi at utfordringene står i kø. Vi blir avkrevet kunnskap om og holdninger til gen-

teknologi og fosterdiagnostikk. Vi skal ha meninger om KRL-faget i skolen og tanker om familiespørsmål som berører alt fra kristen oppdragelse av barn til skilsmissspørsmål. Vi skal ta stilling til abort og eutanasi eller partnerskapsloven for bare å nevne noen av de brenn-

FRA ST. OLAV NR. 44 - 1924:

«Norske kvinders katolske forbund ble stiftet paa møtet i St. Olavs foreningslokale torsdag den 23. oktober. Lokalet var allerede ved møtets begyndelse fyldt av et forventningsfuldt publikum, hvor sogneprest Offerdahl, som den av hs. høiærv. biskopen beskikkede geistlige raadgiver, var den eneste, der tilhørte det sterke kjøen. Pastoren indledet møtet med den katolske hilsen: 'Løvet være Jesus Kristus' og gav straks ordet til fru konsul *Anna Backer* fra Fredrikstad, som var den, der hadde tat initiativet til møtet. Fruen gjorde først rede for møtets hensigt, som var at faa stiftet en avdeling for Norge av det allerede i flere aar bestaaende internationale forbund av katolske kvinder. Derefter refererte hun hovedbestemmelser i forbundets internasjonale love og fremla til slut utkast til 'Love for de skandinaviske land'. Utkastet ble under fru Backers ledelse gjennomgaat og diskutert av forsamlingen, og lovene fik i alt væsentlig den form, som fruén hadde git dem, og i hvilken de paa forhaand var blit approberet av den apostoliske vikar, mgr. Smit. Det var en sand fryd at overvære møtet, som av fru Backer blev ledet med en ferdighet, en stortingspræsident kunde misundt henne. Dette blev ogsaa almindelig anerkjent av de tilstedeværende damer,» heter det bl.a. i St. Olavs referat.

bare, aktuelle spørsmålene som moderne samfunns mennesker stilles overfor.

Som katolikker tilhører vi en verdensomspennende kirke som ofte har sine egne svar på disse spørsmålene – svar som undertiden enten provoserer omverdenen eller latterliggjøres av den. Samtidig er vi borgere av et demokrati som bygger på hevduvunne rettigheter som frihet i livssynsspørsmål, og der det trekkes et allment akseptert skille mellom den sekulære stat og den religiøse innflytelsessfære. Vi skal forsvare og bevare egne verdier samtidig som det avkreves av oss både storsinn og toleranse i forhold til andres livssyn.

Undertiden blir vi motløse. Som kristne er vi kallet til å ta vare på de verdier vi har fått overlevert og bringe dem videre, men vi erfarer også daglig de sterke motkreftene vi står overfor. Barna våre lever opp i et samfunn som mer og mer preges av selvhevdelse, individualisme og en blind materialisme. Livet blir for mange et jag etter status og penger, og egne rettigheter settes i fokus. Samfunnet forråes gjennom

Lørdag 23. oktober arrangerer
Norges Katolske Kvinneforbund seminar –
åpent for alle interesserte –
i Mariagården, Akersvn. 16, Oslo:

ER NORGE (FORTSATT) ET KRISTENT LAND?

Innledende foredrag ved sr. Anne Bente
Hadland o.p., professor Janne Haaland Matlary
og fr. Arnfinn Haram o.p. Det blir diskusjon i
grupper og oppsummering i plenum.

Programmet starter kl. 10.00 med registre-
ring og kaffe og avsluttes med takkemesse i St.
Olav kirke kl. 19.00.

Kl. 20.00 er det festmiddag i Mariagården
for innbudte og påmeldte.

Seminaravgiften, som inkluderer varm mat
midt på dagen, er kr. 200,00 for medlemmer og
kr. 300,00 for ikke-medlemmer. Festmiddagen
koster kr. 250,00.

For påmelding (innen 1. oktober) og ytter-
ligere opplysninger om NKKFs jubileumsfei-
ring, kontakt: Rønnaug Aaberg Andresen, J. R.
Wilhelmsens vei 19, 1386 Asker. Tel: 66 78 12 29,
fax: 66 90 27 10, E-post: ronnauga@online.no

voldsfiksering og forsimpning av seksualitet.
Gamle dyder som plikt, troskap og selvopp-
ofrelse betraktes som irrelevante eller gammel-
dage. Når kristne feirer påske, er de fleste andre
opptatt av ferieturer, «after ski» eller påskesnøtter
og berøres lite av kristne tradisjoner eller det
kristne påskebudskap.

Motkraft

Den eneste trøst må være at helt siden kristen-
dommens begynnelse har det eksistert en dob-
belthet i kristnes forhold til verden. På den ene
side representerer verden og menneskene der
det skaperverket som de kristne har et medan-
svar for. Kristne skal gå *inn i verden* og tjene
sine medmennesker. Men på den annen side er
det også slik at selv om Jesu disipler er *i verden*,
så skal de ikke være *av verden*. Til Pilatus sier
Jesus: «Mitt rike er ikke av denne verden. Var
mitt rike av denne verden, hadde mine menn
kjempet for meg...» De kristnes utfordring blir
derfor å representere et alternativ. Ikke et alter-
nativ som vinner frem i kraft av makt og styrke,
men et alternativ som søker å overbevise ved det
man står for og lever etter, og som har et annet
siktemål enn økonomisk eller politisk vinning.
«Det er for å vitne om sannheten at jeg er født,»
sa Jesus videre til Pilatus. «...og for det er jeg
kommet til verden.»

For å kunne representere en motkraft til det
vi ser på som skjevt og galt i samfunnet, eller for
aktivt å engasjere oss til forsvar for det vi betrak-
ter som grunnleggende kristne og etiske verdier,
er én vei å gå å la seg opplyse og berike av andres
syn på de spørsmål som opptar en. Min oppfor-
dring nå til alle NKKFere – og alle andre inter-
esserte – blir derfor å reservere datoen for vårt
jubileumsseminar 23. oktober 2004, og der føre
til torgs både erfaringer og argumenter.

(Fra «NKKF-Nytt»)



Anna Backer – en pioner fra Fredrikstad

AV KARI L. HANSEN OG ELISABETH LØNNÅ

Fredrikstad kvinnesaksforening laget i 2001-2002 en byvandring med kvinneperspektiv for å løfte fram kvinner og bokstavelig talt sette dem på bykartet i Fredrikstad. Til vandringen ble det laget en brosjyre med kart og oversikt over stoppunkter.

Nå er materialet blitt en liten bok om kvinner i Fredrikstad fra slutten av det 19. århundre til vår tid. Blant disse kvinnene finner vi Anna Backer, aktiv politiker og internasjonalt engasjert kvinnesaksforkjemper. I 1898 konverterte hun til katolisismen, og 1924 tok hun initiativ til opprettelsen av Norge Katolske Kvinneforbund. Nedenfor følger hva boken «Kvinner på kartet» forteller om Anna Backer ved «byvandringstoppunktet Dr. Giebelhausens gate».

«Anna Backer tok som vanlig ledelsen»

Dr. Giebelhausens gate er oppkalt etter lege og ordfører Fredrik Valdemar Giebelhausen, i sin tid en viktig mann i Fredrikstad by. Anna Backer (1868-1942) var ordførerens datter, og vokste opp like i nærheten, i Nygaardsgata 27, hvor faren hadde kontor og privatbolig. Hun var selv en viktig person, kjent i hele landet, ja selv utenfor landets grenser, men har ikke fått noen gate oppkalt etter seg.

Anna Backer var politiker, organisasjonsleder, avholdskvinne og kvinnesaksforkjemper. Hun hadde fem barn, men likevel hadde hun overskudd til

viktige oppgaver i samfunnet. For mange fredrikstadfolk er hun kjent som den første viseformannen i Fredrikstad Skiklubb, som ble stiftet i 1896. Senere ledet hun Fredrikstad og Omegn Kvinnesaksforening, Fredrikstad Hjemmenes Vel og Fredrikstad Røde Kors. Hun var med i styret i den store og viktige paraplyorganisasjonen Norske Kvinners Nasjonalråd, og internasjonal sekretær i dens moderorganisasjon International Council of Women i fem år. Da ledet hun det internasjonale sekretariatet fra et kontor i Fredrikstad. Samtidig satt hun i bystyre og var aktiv i kommunepolitikken.

Anna Backer kan godt stå som representant for de tusenvis av kvinner som var med på å bygge ut sosiale ordninger i Norge – det som skulle bli grunnlaget for velferdsstaten. «Anna Backer tok som vanlig ledelsen», står det i byhistorien om henne. Da hadde hun trådt til på en kraftfull måte under en dramatisk sykdomsepi-

Kari L. Hansen er adjunkt ved St. Olav videregående skole i Sarpsborg.; Elisabeth Lønnå er lektor samme sted og dr. philos. med en avhandling om psykologen og pedagogen Helga Engh.

demi. Det dreide seg om utbrudd av spanskesyken i 1918 – sykdommen som drepte flere en krigshandlingene under 1. verdenskrig. Sammen med Natalia Bing fra Sanitetsforeningen og Bertha Stousland fra Fredrikstad Frisindede Kvindesaksforening fikk Anna Backer opprettet et midlertidig lasarett på Phønix med plass til 80 senger. Elleve pasienter døde. Anna Backer fikk Kongens fortjenstmedalje i gull for sin innsats under spanskesyken.



Illustrasjon hentet fra St. Olav 1924 (selv ikke Nasjonalbibliotekets billedsamling kunne skaffe et portrett av bedre kvalitet): Anna Backer 1968-1924.

I Fredrikstad og Omegn Kvinnesaksforening var hun leder i mange år. Fredrikstad hadde uvanlig mange kvinner med i kommunestyret fra de første kvinnene fikk kommunal stemmerett i 1901. Mye av æren for dette må gis til byens aktive kvinneforeninger. Anna Backer sa om sin forening: «Den har gjennom regelmæssige foredrag med påfølgende diskussjoner været en skole for de kvinder, som har været indvalgt i kommunestyre, formandskap og kommunale tillitsverv, opøvet dem i debattens vanskelige kunst og utdypet deres forståelse av de mange indviklede samfundsspørsmål.»

Midt på 1920-tallet kom Fredrikstad inn i en alvorlig, økonomisk krise. Fredrikstad og Omegn Kvinnesaksforening måtte legge ned. Interessen for kommunepolitikk sank blant kvinnene, og antallet bystyrerepresentanter gikk ned. Anna Backer syntes dette var en sørgelig utvikling: «La os håpe på lysere tider og mer forståelse av, at skal samfundet blir bedre og leveligere for alle, så må ikke kvinderne utelukkende

Fra St. Olav nr. 47-1942:

«Ufattelig at det sterke, vitale menneske fru Anna Backer for alltid er borte for oss. Det vil bli stille og tomt etter henne.» skrev St. Olav bl.a. ved Anna Backers død. «Hva hun var og ydet har Fredrikstadbladene no ved hennes død brakt lange nekrologer om,» noterer bladet, som gir avisenes minneordene videre til sine lesere. Vi har klippet litt fra trosfellen Ulla Vedel Berrums tekst: «Nå står hennes plass i vor lille kirke tom, og vi skal ikke mere se henne i våre foreninger, hvis naturlige midtpunkt hun var. Vi vil alltid minnes hennes dype fromhet, hennes ubestikkelige rettfærdighet og den uforferdethet, hvormed hun forfektet sine meninger overfor høy og lav, geistlig eller leg. Hun eide ikke så lite av den hl. Birgitta i seg.»

koncentrere sig om sin egen lille snevre interessefære.»

Anna Backer var konservativ når det gjaldt spørsmål om moral og seksualitet. Hun var en god venninne av Sigrid Undset, og brevvekslet med henne. Derimot var hun sterkt uenig med Katti Anker Møller i flere saker, blant annet var hun motstander av prevensjon. I 1915 arrangerte hun og hennes forening et protestmøte mot de castbergske barnelovene. Backer var ikke mot den delen av lovene som fastsatte økonomisk støtte til ugifte mødre. Det var retten til farens navn og arv for barn født utenfor ekteskap, som hun var mot. En slik bestemmelse mente hun ville stride mot kristen moral.

I 1924 tok Anna Backer initiativ til å stifte Norske Kvinders Katolske Forbund, hvor hun også var formann de første 7 årene, og senere ble æresmedlem. Dessuten stiftet hun den lokale katolske kvinneforening: «St. Birgitta». For sitt arbeid fikk hun en høy pavelig orden, Pro Ecclesia et Pontifice.

utfordrende om forsømt tema

OM PETER HALLDORFS BOK «DRIKK DYPT AV ÅNDEN»

AV TORSTEIN THEODOR TOLLEFSEN

Peter Halldorf, prest i pinsebevegelsen, «har skrevet en bok i økumenikkens tegn, en interessant bok, en tankevekkende bok. Det er ingen tvil om det. Han ønsker å hente frem et forsømt tema innen, som man ofte sier, Vestens kristenhet: Pneumatologien, læren om den Hellige Ånd», påpeker vår anmelder. Det er viktig å ta innover seg «budskapet fra en forfatter som er skattet av mange protestanter med sans for tradisjonell kristen spiritualitet», men også viktig «å ha såpass teologisk mot at man kan si 'nei, dette stemmer ikke' og «mot til å lytte og lære der det passer seg. Og jeg mener det er noe å lære her». Konklusjon: «Boken bør leses og diskuteres.»

For noen få tiår siden var det ganske viktig å forholde seg til de læremessige forskjellene mellom kirkesamfunnene. I dag ser det ut til å ha blitt annerledes. Man vil understreke likhetene snarere enn forskjellene, det som forener heller enn det som splitter. Uten å gjette på årsakene til denne utviklingen, vil jeg si at det som skjer er vel og

bra. Det fører kristne av forskjellige tradisjoner nærmere hverandre og bidrar til gjensidig respekt. Noe av det mest påfallende er den

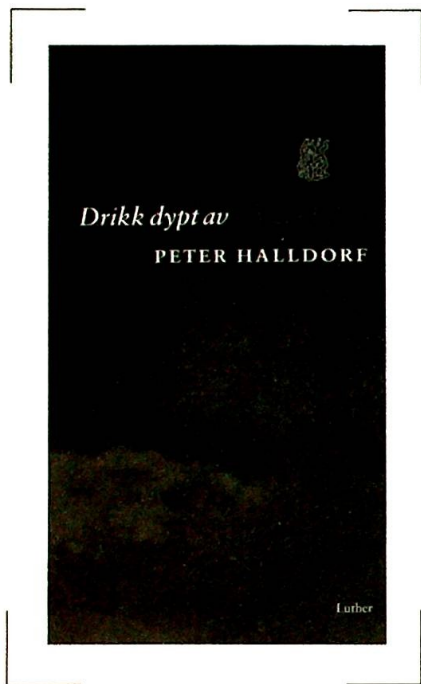
interessen mange protestanter viser for katolsk og ortodoks spiritualitet. I en rekke tilfeller fører det til at de gamle kirkene blir «leverandører» av oppbyggelig og fordypende materiale til kirker av nyere dato. På den annen side er denne utviklingen noe man bør følge nøye med på, fordi entusiasmen for «hjertets økumenikk» kan medføre en svekkelse av den dogmatiske bevisstheten. Det er riktignok ikke så «in» med dogmatikk for tiden, men nettopp dette faktum er et faresignal. Jeg tror at de gamle kirkenes åndelige tradisjoner springer ut av bestemte teologiske innsikter. Spiritualitet kan ikke i det lange løp ernære seg uten sine kilder i dogmatikk eller liturgi. Liv og lære står i et gjensidig befruktende forhold.

*Torstein Theodor Tollefsen er
1. amanuensis i filosofi
ved Universitetet i Oslo,
Senter for grunnforskning.*

ST. OLAV HEFTE 8/9, 2004

Den Hellige Ånd – et forsømt tema

Kanskje en pussig innledning til en anmeldelse? Kanskje ikke... Peter Halldorf har skrevet en bok i økumenikkens tegn, en interessant bok,



en tankevekkende bok. Det er ingen tvil om det. Han ønsker å hente frem et forsømt tema innen, som man ofte sier, *Vestens* kristenhet: Pneumatologien, læren om den Hellige Ånd. Halldorf er pinsevenn av bakgrunn, men mot midten av 1980-tallet skjedde det noe merkelig: Han oppdaget at oldkirkens fedre hadde noe å si ham, og dette kom til å sette dype spor. Resultatet av Halldorfs arbeid med kirkefedrene og med spiritualitet i katolsk og ortodoks tradi-

sjon, samt med moderne ortodokse forfattere, har ført til en overraskende orientering: Det er slektskap mellom det beste i pinsebevegelsen og karismatikken på den ene siden, og det beste i tradisjonell kristendom, basert på oldkirkelige kilder, på den andre siden. Det handler om å være «åndsbeslektet».

Har man ikke hørt dette før, forekommer det nok litt overraskende. Man skulle jo tro at pinsebevegelsen og karismatikken var på en helt annen fløy av kristenheten enn den de gamle

kirkene befinner seg på. Hva i all verden kan det finnes av berøringspunkter? Leser man Halldorfs bok, vil man imidlertid finne at han slett ikke har noen dårlig sak. Han beskriver faktisk et bilde som skaper gjenkjennelse også for meg, et medlem av Den ortodokse kirke. Men det er ikke dermed sagt at det han legger frem, er overbevisende i alle deler. Det er iallfall grunn til å lese oppmerksomt for å få frem nyansene. Jeg skal straks komme tilbake til det.

Halldorfs bok er velskrevet. Han har et godt grep om språket. Det er imidlertid klart at Halldorfs gode retoriske grep arter seg forskjellig når man hører ham tale sammenlignet med når man leser en bok på over 300 sider. Prekestolens retorikk gjør seg ikke nødvendigvis like godt over 300 boksider. Til tider kan presisjonsnivået svikte, men som oppbyggelig tekst, hvis man leser et lite kapittel av gangen (det er 21 av dem) for å dvele ved det, kan dette fungere svært godt, tror jeg.

Halldorf tar et trinitarisk utgangspunkt for sin behandling for så å vektlegge Åndens funksjon og virke. Han skriver om gammeltestamentlige bilder for Ånden, om den Hellige Ånd i Jesu liv, om forholdet mellom dåpen i vann og dåpen i den Hellige Ånd, om den opprinnelige pinsevekkelsen i USA og dens forgrening til Skandinavia (særlig Sverige), om nøkternhet og svermeri, om den åndsinspirerte gudstjenesten, om nådegaver (tungetale, profeti, tårer og lederskap/embete), om sakrament og guddommeliggjørelse og om Åndens virke i fullendelsen av det kristne livet i Guds evige rike.

Flere av disse temaene gjenkjenner vi som typiske «pinsevennmotiver», men Halldorf gir en nøktern og spennende behandling av dem. Selv om boken sannsynligvis er skrevet med en protestantisk leserkrets i sikte, burde den utfordre medlemmer av de gamle kirkene også. Her vil jeg peke på to ting: Det er verd å se på Halldorfs forsøk på å integrere tradisjonelt teologisk materiale og tradisjonell kristen erfaring med den nye erfaringen innen karismatiske kretser. Kan vi dele Halldorfs overbevisning om at terrenget er det samme? Det andre momentet kommer i forlengelsen av det første: Enten Halldorfs integrasjon er vellykket eller ei, kan det ikke være at han er inne på noe som iallfall burde vekke til ettertanke?

Trinitarisk synsvinkel

Når jeg ovenfor antyder at presisjonsnivået kan

...entusiasmen for «hjertets økumenikk» kan medføre en svekkelse av den dogmatiske bevisstheten.

svikte, er det straks nødvendig å modifisere dette litt. Halldorf gjør noe som svært få kristne forfattere i skandinavisk kontekst har gjort før ham:

Det er slektskap mellom det beste i pinsebevegelsen og karismatikken på den ene siden og det beste i tradisjonell kristendom, basert på oldkirkelige kilder, på den andre siden.

Han anlegger en bestemt teologisk vinkling på boken, og han gjennomfører den. Han skriver fra en *trinitarisk synsvinkel*. Her mener jeg han gjør noe forbillig. Det trinitariske grepet er ikke bare løst festet til fremstillingen forøvrig. Det er tydeligvis en integrert del av Halldorfs teologiske overbevisning og spiritualitet. Kort og godt: På dette punktet lykkes han ganske godt, og

etter mitt skjønn åpner Halldorf en vei som mange burde følge. Han gir mening til noe som for mange kristne (særlig protestanter?) bare er en «lære» de ikke riktig vet hva de skal gjøre med. Halldorf bryter bl.a. på en god måte ned en lei protestantisk forestilling: forestillingen om den strenge, dømmende Fader og den milde Frelser, Jesus (kap. 11). Halldorf setter på en tankevekkende måte opp den oldkirkelige og ortodokse guddommeliggjørelseslæren mot Vestens juridiske soteriologi.

Halldorf bryter bl.a. på en god måte ned en lei protestantisk forestilling: forestillingen om den strenge, dømmende Fader og den milde Frelser, Jesus

Det er imidlertid ett punkt hvor Halldorf har et problem. Han sier at «Treenigheten som teologisk begrep finnes ikke i Det nye testamente» (side 20, gjentatt side 26). Jeg mener dette må være feilaktig. Med ordet «begrep» bør man mene en idé, tanke eller intuisjon (selv om det siste er et ganske vagt ord). Jeg ville tro at man som

kristen burde hevde at Treenigheten er implisert i Skriften, at den er til stede som noe ennå ikke uttalt, som idé eller tanke, men ikke som *term* eller *ord*. Jeg antar at Halldorf ikke har skjelnert så klart mellom begrep og term (ord), og at han derfor vil være enig i at en (ennå ikke eksplisert)

tanke er til stede, men ikke selve ordet «Treenighet». Hvis ikke dette er intensjonen, kan det jo virke som han sier at treenighetslæren ikke er basert på Skriften, men det kan han neppe mene.

Sunn kristologi?

Drikk dypt av Ånden er beregnet på en større lezerskare og er ikke skrevet for teologiske eksperter. Det er derfor ikke i forbindelse med Treenigheten som sådan at jeg finner det vanskelig at Halldorfs presisjonsnivå kan svikte. Ett av de viktigste teologiske problemene ved boken er knyttet til kapittel 7, «Jesus som karismatiker». Når Halldorf formulerer inkarnasjonsmysteriet, leter han seg vei mellom diverse kristologiske heresier, og han kommer langt på vei heldig ut. Problemet oppstår i forbindelse med ideen om Inkarnasjonen som *kenosis* (uttømming), sml. Fil. 2,7: «Han gav avkall på sitt eget, tok på seg en tjeners skikkelse og var mennesker lik.» Kristus gav avkall på eller tømte seg for sitt eget. Hva betyr det? Det betyr iallfall at Han unnlot å opptre i verden med sin guddommelige makt og herlighet. Han manifesterte seg som menneske, i menneskelige ytringer og menneskelig svakhet. Som menneske led Gud døden på korset. Når Halldorf nå skal forklare Jesu mektige gjerninger, henviser han til den Hellige Ånd (sitatene er fra sidene 87, 88, 90, 91):

– «Sønnen kan ikke gjøre noe av seg selv,» sier Jesus. Han var meget bevisst på at det ikke var av seg selv, men ved den hellige Ånd han utførte Guds gjerninger, selv om han var tilbakeholdende med å tale om dette.

– Jesus kan med rette kalles *karismatiker* i den forstand at han manifesterer en kraft og autoritet som *ikke er hans egen*, men som er gitt ham av Ånden.

– Han hadde den samme mulighet til å falle for fristelsen som vi.

– Det var i Åndens kraft – *ikke* i kraft av sin guddommelige natur – at Jesus seiret i sin personlige kamp mot synden.»

Jeg gjør for ordens skyld oppmerksom på at kursiveringen *ikke* er foretatt av meg. (Skriftstedet fra Joh. 5,19 i første sitat går forøv-

rig på forholdet Fader/Sønn og ikke Ånd/Sønn som hos Halldorf.)

...viktig å fastholde at livet i Kirken hviler på Liturgiens objektive fundament, og at erfaringen finner sted i min personlige vekst og utvikling innen de rammer

Er dette sunn kristologi? Jeg kan dessverre ikke gå god for det. Halldorf har et ønske om å vise hvordan den Hellige Ånd ytret seg i Jesu jordiske virke, men konsekvensen er at Jesu subjekt som *guddommelig person* kommer til å spille en helt underordnet rolle i frelsesverket. Sunn teologi bør fremstille Jesus Kristus som Treenighetens andre person, som i kraft av en trinitarisk enighet utfører Guds frelsende gjerninger i historien. Det er ett

guddommelig vesen, én vilje og én virksomhet, sier en rekke kirkefedre. Sønnen handler som guddommelig person i overensstemmelse med sin natur og i samstemmighet med Treenighetens øvrige to personer. At Ånden er virksom i Jesu liv, er selvsagt korrekt, men Halldorf skaper et bilde av en meget *passiv* Sønn som bare handler i kraft av Ånden. I lyset fra tradisjonell kristologi kan man ikke gå god for et slikt bilde av Frelseren.

Liturgiens åndelige testament

Det er forøvrig et annet punkt som katolske og ortodokse lesere vil bli oppmerksomme på ved lesning av *Drikk dypt av Ånden*, nemlig den stadige bruken av uttrykk som «opplevelse» og «personlig opplevelse». Halldorf har neppe noe ønske om å vektlegge individuelle «åndelige» følelsesutbrudd som spesielt viktige, men man

undres over hva forfatteren presist forstår med «opplevelse». Selv snakker jeg ofte om «erfaring», eventuelt «liturgisk erfaring», men er ikke sikker på om dette er det samme som Halldorf omtaler. Jeg mener det er viktig å fastholde at livet i Kirken hviler på Liturgiens objektive fundament, og at erfaringen finner sted i min personlige vekst og utvikling innen de rammer Tradisjonen levendegjør for oss som gudstjenstedeltakere. Det forekommer meg fremmed at dåpen og mottakelsen av den Hellig Ånd bare skulle være effektive i meg gjennom en subjektiv «personlig opplevelse». «Opplevelse» eller «erfaring» – her er det pekt på store temaer som det kan og bør sies mye mer om enn jeg kan finne plass til i en liten anmeldelse.

Jeg ønsker aldeles ikke at disse teologiske svakhetene skal stå som noe hinder for å studere en ellers verdifull bok. Det er i forbindelse med Halldorfs syn på sakramenter, nådegaver og gudstjeneste at de virkelige utfordringene ligger. Som ortodoks eller katolsk kristen vil man neppe kunne gå hele veien med forfatteren, men jeg ønsker ikke være alene om å mene noe om det. Jeg mener derfor at boken bør leses og diskuteres. Det er viktig at ortodokse og katolikker tar innover seg dette budskapet fra en forfatter som er skattet av mange protestanter med sans for tradisjonell kristen spiritualitet. Det er viktig å ha såpass teologisk mot at man kan si «nei, dette stemmer ikke» der hvor det er på sin plass. Men det er også viktig å ha mot til å lytte og lære der det passer seg. Og jeg mener det er noe å lære her.

Peter Halldorf:

Drikk dypt av Ånden

Luther forlag

Oslo 2003



olsokhomilie

VED FR. ARNFINN HARAM O.P.

Noe sent for en olsokpreken? Mon det! For like sikkert som olsokfeiringen – i år med flere nye «spel» og rekordoppslutning om de etterhvert svært mangslungne Olavsdagene – kommer spørsmålet om hvor hellig han egentlig var, denne omvendte vikingen Olav Digre. Og behovet for katolsk oppklaring melder seg: Nei, vi ser ikke Hellig-Olav og andre helgener som en slags guder, slik en velrenommert luthersk teolog – om journalisten hadde hørt rett! – utalte i ett av sommerens olsokoppslag. Hva holder vi dem så for? Og hva betyr Hellig-Olav for oss – oss alle – i dag?

DET var emne for fr. Arnfinn Harams olsokpreken i St. Dominikus kirke, Oslo, den 1. august. Ta og les!

Når vi i dag feirar den norske kongen Olav Haraldsson som helgen, ja, som Noregs skyts-helgen og evige konge – er det ikkje fordi han var eit i det ytre plettfritt og feilfritt menneske.

Dette har vore sagt før, og eg ser ingen grunn til ikkje å gjenta det i dag: Olav vart ein helgen fordi han på ein forunderleg måte vart ein reidskap for Kristus, nærast mot alle odds. Det var ein uventa nåde – som den verkelege nåden alltid er; noko som kjem til

Olav vart ein helgen fordi han på ein forunderleg måte vart ein reidskap for Kristus, nærast mot alle odds.

oss, som blir oss til del, så å seie på tvers av våre planar, ikkje som noko som er regisert og foranstalta av av sjølv. Nesten umiddelbart etter hans nederlag på Stiklestad, tok det kristne

folket til å halde den falne kongen for ein heilag mann – og Kyrkja – den gong ved den lokale biskopen – samtykte, uttala sitt bindande ord; den kyrkja som av Kristus har fått fullmakt til "å løyse og binde". Altså held vi han for helgen, nettopp som noko uventa, som eit mysterium.

Kanskje var det bra at ein norsk helgen ikkje framsto som nokon søtladen klisjé-helgen, som eit altfor prektig dydsmønster, som ein kitsjhelgen? Denne helgenen, Olav Haraldson, var eit verkeleg menneske, eit barn av si tid, men nettopp eit menneske som kom inn i Guds kraftfelt og som ved det blei noko og meir og noko anna enn det han var i seg sjølv: Eit bilde på Kristus, eit teikn på Kristi mysterium.

Og Kristi mysterium, det er alltid siger gjennom nederlag, vinnig gjennom tap. Som vi hørde i Evangeliet (Matt 16,24-28): «Den som søker å frelse sitt liv, han skal miste det, mens

den som setter livet til for min skyld, han skal finne det igjen.»

Dette var ikkje berre noko som skjedde med Olav i og med fallet og nederlaget. Eg trur det var noko som også -langt om lenge, kanskje – tok til å skje i hans sjølv. Då han vende tilbake frå sitt eksil i Gardarrike, i Russland, var det nok i von om å gjenvinne sitt tapte kongedøme, og han var glad og munter der han reid fram saman med den vesle flokken av trufaste vener, seier sogeskrivaren Snorre.

Men hadde han ikkje ei aning om at han kom til å tape slaget? Det som gjorde han glad og lett til sinns, var kanskje ikkje det at han var så sikker på å vinne over sine fiendar og å kunne kome til makta igjen. Det var kanskje heller gleda og "lettelsen" ved å fylgje kallet, å gå vegen til endes, koste kva det det ville.

Seinare, ja, faktisk kort tid etter hans død, skulle det vise seg at det nettopp var gjennom det ytre nederlaget at han blei helgen og *Rex perpetuus Norvegiae*, Noregs evige konge!

Men kva har det så å seie for oss i dag at vi har ein helgenkonge, ein «Noregs evige konge»? Er det ikkje berre historieromantikk og farleg nasjonalisme? Det kan det bli dersom vi trur at vi ved makt eller ved politisk triumf kan skru tida tilbake og gjenskape eit kristent land, eit samfunn der kristendomen er einerådande og der Kyrkja har dominerande makt og innflyting.

I dag må vi heller sjå det slik at det er vårt kall som kristne – og som katolske kristne – å vere levande vitne om dei kristne verdiane i eit fleirkulturelt samfunn. Framleis treng vårt samfunn dei kristne verdiane som arven etter St Olav står for:

- At det finst noko som er heiter rett og rettferd og som er grunnleggjande viktig for eit godt samfunn: "Med lov skal landet byggjast og ikkje med ulov øydast", som det heiter i det gamle ordet.

- At mennesket har eit absolutt og evig verd,

frå morslivet og heilt til døden. At det svake, det sjuke, ja, det døygande mennesket har krav på respekt og vern og ikkje kan gjerast til gjenstand for nytte-kalkulasjonar og reknestykke.

- At også den eller dei som har politisk makt og ansvar, fyrst og fremst skal vere tenarar og ikkje herrar. I den kristne middelalderen visste ein at også kongen og dei mektige har nokon over seg,

nemleg Gud, og at også kongen er eit vanleg, kristent menneske, at drotten også er undersått, nemleg Kristi undersått og ein Jesu Kristi læresein, ein disippel, som alle andre Krist-trugne.

Vi skulle heller ikkje vere redde for om det kjem nye folk til landet vårt. Olav var nettopp ein katolsk konge, og den katolske Kyrkja veit at Guds rike består av «alle ætter og folk og tungemål», at det nasjonale og det universelle, det internasjonale, høyrer saman.

Sist, men ikkje minst: Sjølv om Kyrkja og kristendomen skulle kome i mindretal, kan den heilage Olav, konge og martyr, vere vår forbedar hos Gud. Kanskje ventar han på at vi meir bed han om forbøn, for oss sjølv og for samfunnet vårt?

Som kristne i dag kan vi trygt halde fast på den visjonen av eit godt samfunn som vi les om i innleiinga til Olavs rett, den gamle kristenretten, når det står:

«Det er det fyrste i lovene våre at me skal bøya oss mot aust og beda til Den heilage Krist om godt år og fred og om at me må halda landet vårt bygt og ha landsdrotten vår (altså kongen og dei som styrer) lukkeleg. Han vere vår ven og me hans og Gud ven til oss alle».

*Kristi mysterium,
det er alltid siger
gjennom nederlag,
vinnig gjennom tap.*

*Framleis treng vårt
samfunn dei kristne
verdiane som arven
etter St Olav
står for...*



politikk og kirketukt

OMKRING VALGET I USA

AV UNNI KLEPPER JOYNT

«Hold på hatten, det ligger an til stormfull valgkamp», varslet en katolsk redaktør for valgsirkuset i USA for alvor var i gang. Og før en gruppe katolske biskoper hadde bidratt til turbulensen ved å hevde at en del av de katolske politikere som stiller til valg lokalt og nasjonalt – blant dem demokratenes presidentkandidat John F. Kerry – ikke er katolske nok. Siden da har kastene bare økt.

Men først tilbake til 1962 da USA før første gang valgte en katolikk til president. To måneder før valget forsikret John F. Kennedy, i en ofte sitert tale til en gruppe «Southern Baptist»-prester, at i USA «skal ingen katolsk prelat foreskrive presidenten (om denne skulle være katolikk) hvordan han skal handle, og ingen protestantisk prest gi sin menighet instruks om hvem de skal stemme på». Med andre ord: Gravlegg den gamle fordommen at katolikker ikke bør tiltros politisk embede fordi deres ytterste lojalitet er til Roma.

Nå skriver vi 2004, og nok en gang er en katolikk og en JFK fra Massachusetts, med på siste etappe mot Det hvite hus: John F. Kerry. Men her stopper likheten: For mens Kennedy stadig måtte forsikre at han ikke ville bli en 'katolsk' president, anklages Kerry av en del katolske biskoper samt adskillige konservative velgere – katolikker og andre – for ikke å være katolsk nok!

Kollisjonskurs

Kerrys problem er at han er en «pro-choice-

democrat»: Han støtter USAs gjeldende lov om selvbestemt abort, ikke fordi han er *for* abort, men fordi han «ikke vil gjøre min tro til lov i et pluralistisk samfunn». Ifølge katolsk lære har alt menneskelig liv, fra unnfangelse til naturlig død, krav på vern. At Kerry stemte mot å forby senaborter og er for partnerskap for homofile og forskning på stamceller, gjør ikke saken bedre. På alle punktene er han på kollisjonskurs med katolsk lære.

I 40 år har selvbestemt abort vært den saken som sterkest har engasjert gemyttene og splittet opinionen i USA. De katolske biskopene har i årtier søkt å mobilisere katolske politikere sterkere i abortsaken. Flertallet av de katolske politikerne sier, som Kerry, at de «personlig» er imot abort, men få arbeider aktivt for restriktiv lovendring. Pave Johannes Paul II understreker stadig alle katolikkens plikt til å motarbeide abort. Og Troskongregasjonen fastslo i fjor, i et «Læremessig notat om visse spørsmål knyttet til katolikkens deltagelse i det politiske liv», katolske politikeres ansvar for å motarbeide lover som strider mot «de moralske prinsipper som er av

en slik art at de ikke tillater unntakelser, kompromisser og eller nedtoning, da særlig lover som tillater abort og eutanasi».

Biskoper på offensiven

Nå under valgkampen – en kamp ikke bare om presidentvervet, men om plasser i Senat og Kongress i Washington DC og i delstatenes lovgivende forsamlinger – har en liten gruppe biskoper skjerpet strategien. Allerede i fjor sommer signaliserte erkebiskop Sean O'Malley av Boston at katolske «pro-choice»-politikere ikke burde melde seg ved nattverdsbordet i hans bispedømme. Og i januar i år advarte biskop Raymond Burke av La Crosse, Wisconsin, katolske politikere i sitt bispedømme om at de ville bli nektet kommunion om de fortsatte å støtte abort og eutanasi. Advarselen ble fulgt opp med et hyrdebrev, utsendt da Burkes forfremmelse til erkebiskop av St. Louis, Missouri, var blitt kjent. Politikere som støtter fri abort, er medskyldige i «et alvorlig onde», følgelig er de ikke i den «nådens stand» som, ifølge katolsk forståelse, er forutsetningen for å motta nattverden. Om de ikke selv innser *det*, plikter biskopen å nekte dem sakramentet, for å sikre verdig mottagelse av sakramentet, og for å hindre alvorlig skandale blant de troende, heter det i brevet.

En uttalelse fra den nyinnsatte erkebiskopen kort før primærvalget i Missouri, hvor Kerry vant, skapte ytterligere oppsikt: Om Kerry skulle melde seg til nattverd i hans katedral, ville Burke nekte ham sakramentet og kun gi ham en velsignelse. Biskop Fabian Bruskewitz av Lincoln, Nebraska, signaliserte raskt at han ville følge Burkes kurs, så også nevnte O'Malley av Boston, som tok over roret i 2003 da den forrige erkebiskopen, kardinal Bernard Law, måtte trekke seg på grunn av sin mangelfulle håndtering av de mange sexovergrepssakene i erkebispedømmet Boston. Også erkebiskop Charles Chaput av Denver, kjent som 'rising star' med sterke støttespillere i Roma, sluttet seg til; i alt har 15 biskoper signalisert at de støtter disiplinærtiltak. Andre sanksjoner er kommet til: «Pro-choice»-kommunalpolitikere er blitt utestengt fra katolske arrangementer, erkebiskop Wilton Gregory av Chicago truer med å nekte byens demokratiske borgermesterkandidat, som støtter partnerskapslover, eukaristien, og enkelte biskoper, som biskop Michael Sheridan av Colorado Springs, sier katolikker som stemmer

på kandidater som støtter fri abort, aktiv døds-hjelp eller embryoforskning, vil bli utestengt fra nattverdsbordet inntil de har skriftet sin synd. Slik «nekt» kan bli problematisk av mange grunner, mener Thomas Reese, jesuitt, redaktør og erklært «pro-life-democrat», «ikke minst fordi våre kirkerom, i motsetning til flyplasser, ikke har 'sin detectors'!»

Hvor sier Roma?

Burkes advarsel til Kerry kom nok noe bardus på Roma, ifølge Catholic News Service (CNS). Da kardinal Francis Arinze, president for Det pavelige råd for dialog med andre religioner, under presentasjonen den 23. april av den nye liturgiinstruksjonen, kom inn på liturgiske misbruk, ville journalistene vite om «pro-choice»-politikeren Kerry burde nektes kommunion? Arinze svarte først i generelle termer at «kirkens syn er klart», og at «USA har biskoper, la dem tolke loven», men ble presset til et konkret svar: Ja, han ville nekte, for «hvis en person ikke bør motta kommunionen, bør den heller ikke gis til vedkommende.»

Uttalelsen satte de amerikanske biskopene, som stod rett foran sitt ad-limina-besøk i Roma, i en noe kinkig situasjon: Bispekonferansen hadde planlagt å ta spørsmålet om katolske politikere som ignorerer deler av kirkens lære, opp *etter* høstens valg, og hadde satt Theodore E. McCarrick, erkebiskop av Washington, til å lede utredningsarbeidet. Etter møter med Arinze sa McCarrick til CNS at han selv ikke ville nekte Kerry kommunion «om han skulle dukke opp i min kirke», men bruke besøket som «en kjærkommen anledning til å forkynne kirkens lære om livets integritet og hellighet». Ifølge Kirkeretten «plikter vi å si til de troende at de ikke skal gå frem til kommunionen med mindre de er i fullt fellesskap (*communio*) med kirken. Men det betyr ikke at vi skal nekte dem nattverden når de kommer frem for å motta den. For meg vil en slik konfrontasjon ved alteret være svært ubehagelig, for det innebærer at jeg til punkt og prikke kjenner den enkeltes hjerte, og det er jeg ikke alltid sikker på». Bispekonferansens formann, Wilton Gregory, har understreket at å nekte noen kommunion «alltid må være siste utvei».

... å nekte noen kommunion «må alltid være siste utvei».

Ingen felles bispestrategi

Noen felles strategi overfor Kerry og andre katolske «pro choice-politikere» kom bispekonferansen ikke frem til under sitt ekstraordinære møte i juni. I en erklæring, vedtatt med 183 mot 6 stemmer, heter det at det er opp til den enkelte biskop å velge kurs «i tråd med de etablerte kirkerettslige og pastorale prinsipper», og at «det er legitimt for biskoper å ha ulik mening om den klokkeste form for pastoral handling» i denne saken. Før avstemning hadde saksordfører McCarrick bl.a. påpekt at «kampen for menneskelig liv og verdighet og for de svake og sårbare ikke bør føres ved kommuniensbenken, men i det offentlige rom», og advart mot «uheldige signaler».

Det store flertall av biskopene valgte ikke å følge oppfordringen i et konfidensielt memorandum fra Troskongregasjonens leder, kardinal Ratzinger, om en tøffere linje. Om advarsler ikke fører frem overfor politikere som trosser katolsk lære på vitale punkter, og «vedkommende med hårdnakket standhaftighet fremdeles kommer frem for å motta kommunion, må kommuniensutdeler nekte å gi den», het det i Ratzingers brev.

Politikk og samvittighetsfrihet

Før bispekonferansens møte hadde 48 demokrater i Representantenes hus i et brev til erkebiskop McCarrick påberopt seg samvittighetsfrihet i abortspørsmålet samt henvist til hensynet til sine velgere – kvinners rett til å velge hører til det demokratiske partiets valgprogram. Dertil: Kommuniensnekt kan vise seg å virke mot sin hensikt, og det finnes andre «pro-life-saker» enn motstand mot abort. I viktige samfunnsanlig-

ggender som mer rettferdig fordeling av godene, fattigdomsbekjempelse, syketrygd for alle, avskaffelse av dødsstraff og spørsmålet om rettferdig krig, er demokratene langt mer på linje med katolsk sosiallære enn republikanerne.

«Å balansere min

katolske overbevisning med mine plikter som offentlig embedsbærer var en smertelig erfaring – intellektuelt, åndelig og følelsesmessig,» sier John A. Califano, katolikk og helseminister fra

1977-79, i diskusjonen om kommuniensnekt. Først som helseminister så han fullt ut betydningen av «Det 2. Vatikankonsils oppfordring til katolikker om å stole mer på sin samvittighet». For «verken teologien eller kirkens lære, det demokratiske partiprogrammet eller administrative standpunkter ga automatisk svar på mangesidige og kontroversielle saker som abort, sterilisering, eldrepolitikk, kunstig befruktning, omsorg for terminalt syke, embryoforskning, kloning etc.» Å formulere «en hensiktsmessig offentlig 'policy' på disse områdene i et pluralistisk demokrati, er en for kompleks affære både moralsk og politisk, til at det holder med et enkelt håndgrep – eller knefall; det gjelder både for katolske offentlighetspersoner, politikere og dommere – og for katolske biskoper som søker innflytelse på prosessen».

Uhensiktsmessig strategi?

Disiplinærtiltak som å nekte kommunion kan komme til å virke mot sin hensikt, og snarere minske kirkens og katolske politikeres troverdighet, påpeker flere kommentatorer. «Som lærer i medisinsk etikk ved filosofi-seksjon ved et katolsk universitet er det min oppgave å vise at motstand mot abort ikke nødvendigvis er et trosspørsmål, men snarere har med rasjonell forskning og åpenhet overfor bevis å gjøre,» skriver John F. Kavanaugh, filosofiprofessor i St. Louis, i sakens anledning. «Det er sterke argumenter for at menneskelivet begynner ved befruktningen. Men mitt resonnement blir mindre overbevisende hvis man har mistanke om at mitt ståsted skyldes trussel om ekskommunikasjon.» Det må «argumenteres ut fra genetiske fakta og embryologi, ikke religiøs overbevisning, for det bidrar til å gjøre abort til et spesifikt kristent problem og ikke det menneskeverds- og menneskerettighetsspørsmål det ifølge katolsk lære er. Disiplinærtiltak overfor 'avvikende' katolske politikere kan føre til færre katolikker i politikken, og til mindre gjennomslagskraft for katolsk sosiallære. Det er neppe hva USAs biskoper eller Roma ønsker.»

Driver denne håndfull biskoper katolske velgere, indirekte, i armene på George W. Bush, en president som, i likhet med Vatikanet, er mot abort, partnerskap for homofile og forskning på menneskelige embryoer, men som ellers i mangt fører en politikk i strid med katolsk sosiallære og offisiell katolsk stillingtagen? Nok å nevne Bushs ja til dødsstraff, hans nei til den interna-

Disiplinærtiltak kan virke mot sin hensikt og minske kirkens og katolske politikeres troverdighet...

sjonale barnekonvensjonen og den internasjonale domstolen i Haag, hans tilbaketrekking fra Kyoto-protokollen, hans nei til generelt forbud mot landminer og kjemiske og biologiske våpen. Og sist, men ikke minst: den fatale krigen i Irak. Eller tar biskopenes sanksjoner sikte på å få Kerry til å skifte sinn og slik sikre ham større oppslutning fra den mer konservative del av velgermassen? Biskopenes anliggende er, sier bispekonferansens tidligere pressetalsmann, Russell Shaw, ikke partipolitikk, men å fremme den rette forståelsen av nattverden, og her har trosundervisningen «sviktet de siste 40 år». Et sentralt poeng, også for erkebiskop Burke: Det er «med stor sorg» en biskop utelukker et menneske fra kommunion, «men det skjer av pastoral omsorg for en sjel som avviser Kristi og kirkenes lære».

Ikke religion på jakkeslaget

I motsetning til president Bush er John Kerry tilbakeholden med å «play the religious card», som det heter, spille på religiøse strenger. Etter bispekonferansens møte henviste han kort til grunnloven og sa at «i USA sømmer det seg ikke for en lovgiver å gjøre sin religiøse tro til lov for landet forøvrig». Til tysk presse sier Kerry at skulle han bli president, vil han, «til tross for at jeg er et troende menneske», ikke bære sin tro så klart til skue som president Bush gjør: «Det er å krysse en grense». Han «ville aldri våge», sa Kerry nylig, «å si at Gud er på min side, men jeg ber hver dag om at jeg må være på hans side».

Stat og kirke er adskilt i USA. Kirkelige instanser og institusjoner får ikke blande seg direkte inn i statens affærer, men det betyr ikke at tro og religion er bannlyst fra politikken. Hele 79 prosent av velgerne er, ifølge Time Magazine, for at politiske ledere lar religiøse verdier «lede» deres politikk. Ikke underlig i et samfunn grunnlagt nettopp for å sikre fri religionsutøvelse uten innblanding fra staten! USA er, fastslår Time, ett av de mest religiøse land i verden, og få, om noe land har et slikt religiøst mangfold. «The faith factor» er, ifølge Time, en viktig politisk ingrediens, og mange har intet imot at en president eller politiker har Gud på jakkeslaget. Mange ser det som et slags moralsk alibi, og spørreundersøkelser viser at 'man' ønsker en moralsk president. Og i USA, et samfunn med sterke puritanske trekk, blir moral

ofte først og fremst seksualmoral. Abortsaken er blitt en slags lakmustest for politisk moral, og kortet som 'trumfer' andre samfunnsanliggender.

Siste fra «oblat-krigen»

Siste fra «the Wafer War», oblat-krigen, som mediene har døpt kontroversen, er at ytterligere tre biskoper har meldt at i deres bispedømmer vil «pro-choice»-politikere og -tjenstemenn bli nektet kommunion inntil de offentlig bekjenner at de har skiftet sinn. «Vi utfordrer ikke samfunnet til å oversette hele vår tro og alle våre moralske perspektiver til lov, men abortspørsmålet tillater ingen kompromisser,» sier biskop Baker av Charleston. Et slikt forbud, mener David Obey, katolikk og demokratisk kongressmedlem fra Wisconsin, «vil være umulig å håndheve og vil øke polariseringen i samfunnet.» Og professor emeritus Eugene Bianchi ved Emory University, Atlanta, minner, ifølge Catholic Herald, om at det er god katolsk lære at den avgjørende instans i etiske spørsmål er den enkeltes samvittighet. «Katolikker skal ikke stemples, ikke godkjennes. Vi skal tenke selv». Det gjelder også for katolske politikere.

Også katolske velgere – ca. 25 prosent av velgermassen, 30 prosent i en håndfull 'vippestater' – later til å ville tenke selv. Ifølge Time Magazine mener 73 prosent at Kerry ikke bør nektes kommunion; 70 prosent avviser forsøk fra kirken på å influere folks stemmegivning. Tradisjonelt har katolikker tendert klart i demokratisk retning, bl.a. fordi partiets sosiale profil har appellert til de lavere samfunnsklasser, som store katolske innvandrergupper i tur og orden har tilhørt: irer, italienere, latinamerikanere. Økt velstand har økt katolsk støtte til republikanerne; abortsaken har også bidratt. Likevel: «Det eneste sikre i år er at 'the Catholic vote' er høyst usikker,» sier jesuitten og sosiologen Andrew Greeley. Ikke rart da at katolske velgere kurtiseres fra begge partier – men det er en annen historie. ●

...abortsaken er blitt en lakmustest for politisk moral, og kortet som 'trumfer' andre samfunnsanliggender.

bok- omtale

Innsikt i den ortodokse kirkes høytider

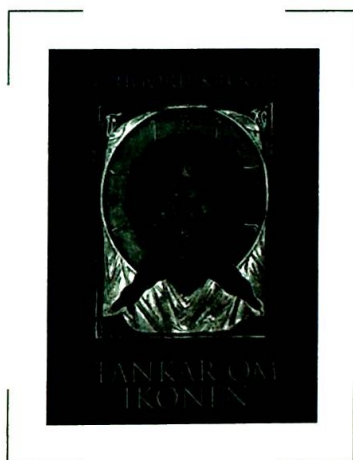
Grigorij Krogh:
Tankar om ikonen
Artos forlag 2004

Vi har de siste årene opplevd en økende interesse for Øst-kirkens ikonkunst i Vesten. Dels springer vel dette ut av en generell kunstinteresse eller en dragnig mot det eksotiske, som man har sett på ferie i Hellas eller Øst-Europa, men forhåpentligvis er det av og til også et uttrykk for en genuin religiøs søken.

For dem som ønsker å gå litt dypere inn i det emnet, finnes det etter hvert en del bøker både på norsk og svensk. Grigorij Kroghs *Tankar om ikonen* som Artos forlag utgir i år, er i så måte et lite, men ikke uviktig bidrag. Grigorij Krogh (1909-69) var en russisk ortodoks munk, født i St. Petersburg, men levde det meste av sitt liv i et kloster utenfor Paris. Nesten hele livet var han aktiv som ikonkunstner, og en rekke ikonostaser i ortodokse kirker i Vest-Europa er han mester for. Etter hans død ble det i cellen hans funnet en rekke ufullførte manuskripter, som senere er samlet og utgitt i bokform, rikt illustrert med Kroghs egne ikoner.

Med utgangspunkt i forskjellige sentrale ikoner i ortodoks tradisjon, kommer Krogh med utfyllende teologiske og historiske kommentarer. Boken har tre deler. Den første delen omhand-

ler ikonkunsten generelt med særlig vekt på spørsmålet om avbildning av Gud Fader og Treenigheten. Dette var et diskusjonstema i Øst-kirken allerede på det 7. økumeniske konsilet i Nikea i 787. De sentrale ikonteologene Theodor Studites og Johannes Damaskenos fraråder avbildning av Gud Fader. «Men om vi lager ikoner av Gud, d.v.s. vår Herre og



freiser Jesus Kristus, så framstiller vi ham slik som han var synlig på jorden da han befant seg blant menneskene.» Krogh poengterer inkarnasjonen som grunnlaget for ikonkunsten generelt og avbildning av de guddommelige personer spesielt.

Moskvakonsilet i 1655 forbød avbildning av Gud Fader. Det finnes likevel en rekke ikoner der Faderen er avbildet som en eldre mann sittende på en trone, Sønnen på hans kne eller høyre side, og den Hellige Ånd som en due over dem, slik det også er

vanlig i vestlig kunst. Krogh går deretter inn på avbildning av Treenigheten med særlig vekt på det vi forbinder med Treenighetsikonet, nemlig Andrej Rublavs ikon som i dag befinner seg i Tretyakov-galleriet i Moskva. Det har også betegnelsen «Abrahams gjestebud» eller «Den gammeltestamentlige treenighet», og henviser på hendelsen i 1. Mos. 18 der tre engler kommer til Abraham og Sara i Mamre lund. Ortodoks tradisjon ser på dette som en åpenbaring av Treenigheten, de tre englene er bilder på de guddommelige personer. Sånn sett er dette en teologisk akseptert avbildning av Treenigheten.

Andre del av boken tar for seg de såkalte Festdagsikonene, d.v.s. ikoner som fremstiller de tolv sentrale kirkelige høytider (påskan kommer i tillegg), og er et billedlig uttrykk for deres teologiske innhold. Det ortodokse kirkeåret begynner med «Gudfødelsens fødsel» 8. september og avsluttes med «Guds Mors Hensovelse» 15. august, som tilsvarer vår Maria himmelfartsdag. En viktig ortodoks høytid er Metamorfose eller «Kristi forklarelse» 6. august til minne om hendelsen på Taborfjellet. I boken er alle festdagsikonene eksemplifisert med Kroghs egne ikoner og hans utfyllende teologiske refleksjoner. Man sitter igjen med ny innsikt i det ortodokse kirkeårets høytider.

Siste del av boken omhandler andre ikontyper: Gudsmoderikoner og ikke minst det såkalte *acheiropoietos*, d.v.s. «ikke laget av

hender». Det fremstiller Kristi ansikt på et klede og knyttes til myten om kong Abgar av Edessa, som anmodet Kristus om å komme til Edessa og helbrede ham. Kristus tok da et linklede, dyppet det i vann og la over ansiktet, dermed oppstod et avtrykk som blir oppfattet som selve ur-ikonet. Det hører med til myten at kong Edessa ble helbre-

det da han mottok kledet.

Grigorij Kroghs *Tankar om ikonen* er en vakker liten bok som vil kunne leses med utbytte av alle med interesse for ikonkunst og ortodoks tradisjon. Boken er imidlertid ingen systematisk gjennomgang og fordrer visse forkunnskaper. Den passer derfor ikke som en første innføring i temaet, da vil jeg heller anbefale

Torstein Tollefsens *Teologi i farger* (Verbum) eller Solrun Nes' *Mysteriets Formspråk* (Alma Mater).

Mer kunnskap om Øst-Kirken er viktig, ikke minst som et bidrag til å bryte ned de motsetninger som, dessverre, fremdeles eksisterer mellom Den katolske kirke og De ortodokse kirkesamfunnene.

Frode Thorup

NÅ PÅ ENGELSK

John W. Gran:
A Hand on My Shoulder
Cistercian Publications
Kalamazoo, Michigan

I 1995 kom biskop John W. Grans selvbiografi *En hånd på min skulder*. Nå foreligger den på engelsk, noe redigert, men, til stor vinning, med Grans lille erindringsbok fra konsilet som avsluttende kapittel. Gran, nå 84 år, er en av ytterst få gjellevende konsilfedre. Oversettelsen er forfatterens, dog «considerably improved», ifølge ham selv, takket være en venn og tidligere medbror i cistercienserklosteret på Caldey Island, en vakker, forblåst øy sør for Wales. At engelsk kler skribenten og stilisten Gran, undrer ikke; man gjenkjenner glad hans stille humor, vidd, 'understatements'. A good read, indeed!

John W. Grans liv er, som kjent, en beveget og bevegende historie. Undertitlene på de to bind, «fra ateist til munk» og «munk og biskop», angir retningen. Andre stikkord: studier i operaregi og teater i England, Munchen, Roma, filmarbeid her hjemme. For, som biskop Gran sa i et intervju i St. Olav for en tid siden, «Gud skriver rett på krokete linjer». Gran skriver med merkelig takknemlighet om disse krokete linjer, og, etterhvert, med følbart undring og takk over å finne mening, føle seg ledet, oppleve «en hånd på min skulder». Som ledet ham til Caldey, hans «øy», som han motvillig, men lydlig forlot da Roma ønsket ham som biskop i Oslo. Et ønske og en lydighet det er all grunn til å takke for.

Bare så det er nevnt: Begge de norske bøkene er fremdeles i salg.

UKJ

ROS TIL KATOLSK BØNNEBOK

Det skal godt gjøres å gi en bedre anbefaling av vår katolske bønnebok enn den vi nylig fant i Vårt Land, signert Sindre Eide, rådgiver i IKO, kirkelig pedagogisk senter. Eide var ansvarlig for avisens daglige «Ettertanke» i uke 33, der tirsdagen (10. august) etter gammelt bærer navnet Larsok. Det var mangel på kjennskap til Larsok-tradisjonen som førte til bønneboken: «Jeg skal ærlig innrømme at jeg hadde bare en ganske vag forestilling om denne dagen, og måtte derfor gå til Bønneboken for den katolske kirke.» – Her kan man lese at de

norske navnene Lars og Lavrans er utledet av det latinske Laurentius, navnet til en av den katolske kirkes mest kjente martyrer. Han var diakon hos pave Sixtus på 200-tallet, og hans oppgave var å dele ut almisser til de fattige...

Den oppgitte tekst for Vårt Lands «Ettertanke» denne dagen var hentet fra Paulus' første brev til korintierne. Her understrekes det blant annet at det kreves av forvaltere at de viser troskap. – «Ingenting er viktigere enn akkurat det i dag heller,» kommenterer Sindre Eide, og nevner de mange diakonale utfordringer både nasjonalt og globalt. Og her kan han

opplyse at «den aldeles utmerkede katolske bønneboken til og med har en preken av Augustin (354-430), skrevet til denne dagen (Larsok). Her beskrives diakonen Laurentius for oss som et eksempel til etterfølgelse: Han elsket Kristus i sitt liv, han elsket ham i sin død.»

Sindre Eide avslutter sin «Ettertanke» med en bønn for dagen, nok et sitat fra Bønneboken: «Barmhjertige Gud, du tente din kjærlighet i den salige Laurentius, så han ble et lys for ditt folk ved sin trofaste tjeneste og sin ærerike martyrdød. Hjelp oss å elske det han elsket og øve barmhjertighet slik han viste oss.»

VATIKANDOKUMENT OM «SAMARBEIDET MELLOM MANN OG KVINNE»

Den 31. juli offentliggjorde Troskongregasjonen et brev, undertegnet av kardinal Joseph Ratzinger, til alle katolske biskoper: «Om samarbeidet mellom mann og kvinne i kirken og verden». Som «ekspert på menneskelighet» ønsker kirken å bidra til den viktige debatten om kvinners verd og rettigheter, bl.a. ved å trekke inn pave Johannes Paul IIs tanker for en mer «korrekt forståelse». Innledningsvis kritiseres særlig to tendenser: En sterk fokusering på underordningsaspekter som skaper «antagonisme», gjør kvinner til «menns motstandere» slik at «svaret på maktmisbruk blir at kvinner selv søker makt». Den andre tendensen «reduserer den fysiske forskjell, kalt 'kjønn', til et minimum», og «gjør de historisk-kulturelt betingede elementer, kalt 'gender', til de primære» – en «antropologi» som setter spørsmålsteget ved familien, likestiller homo- og heteroseksualitet og fremmer en ny polymorf (mangesidig) modell av seksualiteten».

Motvekten er det bibelsk baserte syn: Menn og kvinner er skapt i Guds bilde, både likheter og ulikheter inngår i Guds frelsesplan; kvinner og menn er likeverdige, men ulike; de utfyller hverandre, det kalles «komplementaritet». Alle kvinner har et grunnleggende kall til moderskap, men å betrakte kvinner «utelukkende fra et forplantningssynspunkt», kan føre til «farlig respektløshet overfor kvinner». Arbeidsliv og lovverk må innrettes slik at kvinner ikke tvinges til å velge mellom karriere eller morsrolle; «all urettferdig seksuell diskriminering» må avskaffes. Kvinner må gis ansvar på alle samfunnsplan: politikk, økonomi og sosial sektor. At det katolske presteembedet er forbeholdt menn, utelukker ikke kvinner fra ledende stillinger.

Brevet gir en teologisk begrunnelse og verdsettelse av sølibat og kyskheter.

Kvinnens iboende egenskap, som moderskapet bekrefter, men som kan virkeliggjøres på andre plan, er «å gi rom for den andre». Verden og kirken trenger denne «kvinnens genius», som viser seg i «feminine verdier»: «lydhørhet, omsorg, ydmykhet, trofasthet, og tålmodighet». Dermed ikke sagt at kvinner oppfordres til «en passivitet inspirert av et utdatert kvinnelighetsbegrep». (For hele teksten se: www.katolsk.no)

Delte meninger

Troskongregasjonens brev fått blandet mottagelse, også på katolsk hold, viser et knippe representative stemmer.

Mary Ann Glendon – jusprofessor ved Harvard og første kvinnelige president for Det pavelige råd for sosiale spørsmål – sier dokumentet «egentlig er en kritikk av visse aspekter ved en gammel, nå bleknet 70-talls feminisme». Brevet skyldes vel «at, i likhet med stjerner, kan gamle ideologier fortsatt virke ødeleggende noen steder i verden, særlig på barn». Brevet nevner, men gir ingen løsning på et kritisk dilemma: Hvordan kan kvinners legitime aspirasjoner om full deltagelse i samfunnsliv og politikk realiseres uten skade for familie, barn og det felles beste? Men det fremmer «en tanke de færreste samfunn har utprøvd: lønn også for arbeid i hjemmet.»

Grunntesen om likeverd og komplementaritet mellom kjønnene er ikke spesielt ny, sier formannen i den tyske bispekonferanse, kardinal *Karl Lehmann*. Den «kjønnenes antropologi» som skisseres, må utvides og utdypes «filosofisk og teologisk, teoretisk og praktisk av relevante vitenskapelige disipliner»; gjøres det, er det «god grunn til å hilse skrivet, adressert til biskopene, men langt fra rettet bare til dem, velkommen».

Tina Beattie, lektor i kristendom ved Roehampton universitet, minner om at det ikke er lenge siden kirken ga slipp på den Augustin-inspirerte «hierarkiske forståelse av kjønnsforskjeller» (kvinnen som den defekte mann) til fordel for «komplementaritetsmodellen (kjønnene som likeverdige, men forskjellige)». Mangt i dokumentet vil dagens feminister gladelig underskrive, ikke minst om kvinner i arbeids- og samfunnsliv og deres sans for «relasjoner». Hadde brevet utgangspunkt vært dette «felles», ville færre lesere blitt hektet av allerede i utgangspunktet.

«Dette er begynnelsen på en diskusjon verden desperat trenger når vi nå forbereder Det internasjonale kvinneåret 2005 og skal se på kvinners rolle i alle samfunn og alle religioner, f. eks. islamske kvinner,» sier *Pia de Solenni*, Direktør for Liv og kvinnestudier ved Famileforskningskontoret i Washington DC.

«Skrivet er ikke så dårlig som overskriftene ville ha det til,» mener *Joan Chittister*, bendiktinnnonne og kjent skribent i USA. «Men heller ikke så godt som det burde være i en verden hvor kvinner så unge som 12 og så gamle som 80 voldtas, selges som sex-slaver – ifølge FN dreier det seg om 2 millioner kvinner pr. år – brukes som seksuelt middel i krig og gjøres sosialt usynlige i størsteparten av verden, uten innflytelse på eget liv...» Det beste er kanskje innledningens ord om at dette er «en start for videre undersøkelse inne kirken», et incitament «til dialog med alle mennesker av god vilje», «en seriøs søken etter sannheten», «en felles forpliktelse til å utvikle stadig mer autentiske relasjoner». Sr. Joan refererer en E-post en mann har sendt henne: «Når får vi et Vatikanskrev om 'radikal maskulinitet'?»

(Kilder: NCR, Den tyske bispekonferanses pressetjeneste, The Tablet)

PATER MORTEN PERSON O.P.
7. OKTOBER 1960 -
14. AUGUST 2004

Jeg har hatt den glede og uten tvil også gjort den interessante erfaring å være foresatt for pater Morten Person i omtrent fire av de år han var menighetsprest. Først var han kapellan i St. Eysteins menighet, Bodø, i halvannet år med meg som sogneprest. Da jeg så, fra 1997 til 1998, tjenestegjorde som sogneadministrator i St. Olav menighet, Trondheim, var pater Person min stedfortreder i Bodø. Det år han selv var sogneadministrator i Trondheim, var jeg som generalvikar hans foresatte. Og da jeg i fjor vinter hadde tre måneders permisjon for et prosjektarbeid, var det igjen pater Person som umiddelbart sa seg villig til å tre inn som min stedfortreder i Bodø.

I menigheten i Bodø var han kjent fra tidlig i tenårene. På Mo hadde han som 12-åring blitt kjent med Bodøs legendariske sogneprest, den litt strenge og meget katolske pater Theodor Rusche, som kom til å bety utrolig mye for Morten. Morten ville konvertere, men fikk nei, ja, Rusche sendte ham nærmest ved tvang til luthersk konfirmasjon. Men da Morten hadde fylt 15 år, ble han av Rusche opptatt i Den katolske kirkes fulle fellesskap. Før det hadde han bl.a. ved høytider med tog dratt de 250 km til Bodø for å få være med på en mer autentisk feiring av de liturgiske fester enn hva som var mulig på Selfors i Rana. Og våre lokale katolikker tok seg av denne guttungen som var så fascinert av Den katolske kirke. En del av deres oppvoksende katolske barn synes nok gutten fra Mo med sin opppatthet av nettopp deres egen litt spesielle religion virket noe sær. Og det var helt sikkert sant. For Morten var seg selv, og det finnes ikke to slike som ham. Men da han senere ble kapellan i Bodø, var det likevel noen som bemerket at det nesten var som

om pater Rusche 20 år etter sin død igjen var stått opp av graven.

Pater Morten hadde studert mye og oppviste klare overbevisninger om hva som var rett og sant. Vi andre kunne derfor få tydelig beskjed når han mente vi hadde misforstått Sannheten. Selv hadde jeg stor nytte av å bruke Morten som korrektør når jeg utarbeidet en del tekster og oversettelser. For han la slett ikke fingrene imellom. Det var nok som lærer, foredragsholder og samtalepartner med voksne søkende at



han hadde sin store styrke. Overbevisningen var likevel ikke sterkere enn at han lot seg korrigere når man kom med skikkelig godt underbygde motargumenter. Og det er ingen dårlig egenskap.

Morten stammet en del og kunne virke nervøs, og det tok sikkert på. Vi merket at han slet med prekenen dersom han opplevde at barn på de første benkeradene ble alt for urolige. Heller ikke hadde han sans for liturgiske utslag som avvek for mye fra hans idealer. Men han fulgte lojalt de lagte former. En gang – da vi hadde en diskusjon – utbrøt han: «Jeg har holdt alle gitarmesser uten å protestere» (men åpenbart også uten den helt store glede). Og det var sant!

Da han var kapellan i Bodø, ville jeg at også kapellanen skulle få en av de «gjeve» gudstjenester og ba ham holde julenattmessen. Det ble litt av en erfaring. Først fikk vi en konflikt om inngangs-

sangen. For det viste seg at Morten nektet plent å la menigheten synge «Stille natt, hellige natt» – teksten var håpløs, sa han, og kanskje med rette. Jeg på min side krevde at sangen skulle være med, fordi fjerning ikke ville bli akseptert eller forstått av folket. Og min beskjed var klar: Om nødvendig kom jeg til selv å ta over gudstjenesten. Da var det Morten fant løsningen: Han kopierte opp pater Pollestadts nyoversettelse, som han tross alt fant brukbar. (Det var før den nåværende salmebok ble utgitt.) Og derved var det problem ute av verden. Men så kom han til å fornærme mange ved å innlede prekenen ved å si «kjære troende og juletroende». Dog har andre i årevis kommet og sagt at det Morten sa, jo egentlig var helt riktig.

Morten slet med sykdom. I Bodø fikk han gallestensproblemer, og han bad meg om sykesalvingen. I Trondheim fikk han i 1998 sitt første hjerteinfarkt. Det kom selvfølgelig til sterkt å prege resten av hans liv og virke. Likevel stod han klart på og var nok raskere tilbake i tjenesten igjen enn vi hadde sett for oss, endog før sykemeldingsperioden var over. Han holdt dessuten forhåndsavtalen fullt ut om ett års tjeneste hos oss i Trondheim. Han klarte også det som hadde vært en av mine hensikter da jeg tok initiativ til å få ham til Trondheim, nemlig å holde en noenlunde balanse mellom de ulike grupperinger ved ikke å involvere seg for mye i noen av dem. Her kom hans litt reserverte vesen ham utvilsomt til nytte.

Morten kunne virke knapp på enkelte. Det rammet nok særlig fremmede som ringte og forventet å møte en jovial pratmaker i den andre ende av telefontråden. Men det hører også med til bildet av Morten at jeg kjenner få kollegaer som sendte så mange hilsende, gratulerende og oppmuntrende postkort som ham, gjerne med litt selvironi eller annen form for humor innbakt.

Min konklusjon er at pater Morten Person var en meget overbevist, følsom, tjenestevillig og dyktig person som gjorde det godt, spesielt når hans tjeneste fikk føye seg inn i en litt bredere sammenheng.

Morten er den tredje katolske prest (dvs. i tillegg til pater Rusche og pater Josef Hartmann) som har dødd på Mo av hjerte-problemer. Det virker nesten uhyggelig.

Jeg hører til dem som kommer til å savne pater Morten.

*Msgr. Torbjørn Olsen,
sogneprest og generalvikar*

MORTEN PERSON O.P

Vi rydder i biblioteket stod det på lappen i St. Dominikus klostervåpenhus. Dette for å forklare hvorfor en hel del gamle bøker var lagt ut til salg den siste tiden. Det var med tungt hjerte jeg la merke til denne lappen ved siden av de få bøkene som lå igjen. Dette var bare noen timer etter at budskapet om fr. Mortens plutselige død hadde nådd meg.

Min første tanke var at det ikke var vi som ryddet i biblioteket. Det var Morten. Det var å typisk av ham ikke selv å ta æren for det arbeidet han utførte. Dette fikk meg til å tenke på hans mange og lange timer blant bibliotekets lange og støvede bokreoler. De siste seks månedene var han klar over at all form for fysisk anstrengelse eller stress kunne bli for meget for hans syke hjerte, det som legene ikke lenger kunne gjøre noe med. Men Morten var ikke typen som gikk og slang uten å ha noe å bestille. Hver eneste formiddag arbeidet han flittig og systematisk i den rolige og fredelige atmosfærens blant klosterets mange bøker, før han hver eneste dag dekket bordet til kommunitetens middagsmåltid.

Det var i løpet av disse formiddagene jeg lærte å forstå – og glede meg over – min medbrors sarkastiske sans for humor. Ofte når jeg gikk gjennom biblioteket,

kunne han humrende gjøre meg oppmerksom på en tekst han nettopp hadde oppdaget i en bok skrevet i en fjern fortid, og som, lest i lyset av våre dagers virkelighet, virket fullstendig latterlig. Han kunne selv more seg så til de grader over disse funnene at hans undertrykte latter gjorde det komplett umulig å forstå noe som helst av det han forsøkte å lese for meg.

Mortens humoristiske sans var ofte ikke det første ved hans personlighet som folk satte mest pris på. Men dette gjaldt fremfor alt dem som ikke kjente ham godt. Det var nemlig viktig å kunne skue bakenfor hans til tider tverre og stakkato ytre. Av og til kan vi alle bli sammenlignet med ett av de mange dyrene i Guds skaperverk. I Mortens tilfelle må dette være pinnsvinet. For under de beskyttende forsvarspiggene fant man en godhjertet og sårbar person. Hans godhet var faktisk uten grenser. Han var den første til å si om seg selv at sjarm ikke var en av hans største egenskaper.

Dette er noen refleksjoner fra en dominikansk medbror som bare har kjent Morten gjennom de siste to årene. Hans klostercelle lå ved siden av min. Der hersker nå stillheten, og jeg er svært trist. Men jeg finner trøst i overbevisningen om at min medbror nå har funnet den fred og frihet som aldri kunne blitt ham til del i denne verden. En tradisjonell irsk velsignelse for de døde sier det slik: «Ar dheas De go raibh a anam,» – i norsk språkdrakt: «Hans sjel hvile ved Guds høyre side».

Fr. Joseph Mulvin

SR. MARIA ZITA KLÜMPER-KOTTE IN MEMORIAM

Født 24.10.1918 i Epe/Westfalen, Tyskland

Død 11.07.2004 på Ullevål sykehus, Oslo

Sr. Zita var 27 år da hun inntrådte hos S. Josephsøstrene i Albachten/Münster i 1945; Hun hadde ønsket å inntrå tidligere, men



måtte vente til annen verdenskrig var slutt. I ventetiden vokste hennes lengsel etter å følge Kristus.

Hun kom til Norge i 1947 og avla evige løfter i 1951. Hun fikk sykepleierutdannelse og arbeidet både på Vor Frue Hospital i Oslo og på St. Josephs Hospital i Halden. I 1971 flyttet hun tilbake til Tyskland, hvor hun arbeidet som ambulant sykepleier i 29 år i Leverkusen og Albachten. I 1984 kom hun tilbake til St. Josephsøstrenes hus på Grefsen.

Sr. Zita likte å veve og satt da gjerne alene på sitt rom hvor hun kunne be og reflektere mens hun vevde. Hun sa at der holdt hun et tilbakeblikk over sitt liv. Slik ble bønn og liv vevd i hverandre. Bibelteksten om Marta og Maria (Luk 10,38-42) passer godt til vår kjære sr. Zita: Hun var Marta og Maria i samme person. Men hun var ingen stresset Marta, hun hadde en stille og rolig måte å utføre sitt arbeid på. Hun var kontemplativ i aksjon! Og hun var et meget godt og varmt menneske, som lett fikk kontakt med barn, ungdom og eldre. Den trygghet hun utstrålte, gjorde at alle følte seg vel i hennes selskap.

Hun var svært godt likt i den ambulante sykepleien blant bøndene i Albachten. Hun snakket deres dialekt og forstod seg på jordbruk. Bøndene tilkalte henne når det var sykdom i familien, de hadde tillit til hennes dømmekraft og fulgte hennes råd. Og hun visste som regel råd – de opplevde av og til at hun kunne virke små mirakler. Hun var folkelig og likte

å være med på familie- og folkefester. Hun var enkel og likefrem.

Vi tror hun ofte stilte seg spørsmålet: Hva har den andre behov for? Hva kan jeg glede den andre med? Hun hadde omsorg for sin neste på en stillferdig og mild måte. Nå, mens hun lå på sykehuset, sa hun: «Hver gang jeg blir innlagt, ber jeg om at jeg blir en lett, omgjengelig pasient.» Til tross for meget alvorlig sykdom den siste uke, var hun ved godt mot. Både leger og sykepleiere var svært glade i henne og oppbygget over hennes måte å være på.

Intet kunne skremme sr. Zita, selv døden var hun ikke redd for. Som hun sa: «Jeg har ikke noe direkte uoppgjort med noen. Hver dag fikk jeg lov å møte Jesus i nattverden.» Hun var forberedt på å motta døden når Gud ville det. Hennes død kom brått på oss, men vi tror hun gikk inn i den meget bevisst – at hun gikk direkte fra livet til livet. Vår Gud er Gud for de levende, og for Gud lever vi jo alltid, selv om vi i menneskenes øyne er døde.

Den siste tjeneste vi gjorde for henne, var å vaske brillene hennes, hun ønsket å se klart. Det siste hun sa til sykepleieren var at ansiktet kunne hun vaske selv. Slik fikk hun møte Gud med en klart blick og et rent ansikt. Hun trodde på en romslig og barmhjertig Gud, en far som tar alle imot med åpne armer. Nå er hun hos Gud, og hennes store lengsel er gått i oppfyllelse.

Hun har levd et liv i fylde. Nå får hun øse av den fylden. Vi tak-

ker henne, og vi takker Gud at vi fikk lov å ha henne til medsøster. Hun vil fortsatt være vår forbeder og vil være midt iblant oss, for kjærligheten er sterkere en døden.

Måtte hun hvile i Guds fred.

St. Josephsøstre

IN MEMORIAM

Rektor sr. Rita van Balen avgikk ved døden natt til 10. august. Sr. Rita var født i Nederland 19. november 1909. Etter utdanning og praksis som lærer i sitt hjemland, kom hun til Norge som novise 01. april 1932 i søsterkongregasjonen av St. Franciskus Xaverius. Kun avbrutt av kortere opphold i Arendal og Haugesund de første krigsårene, arbeidet hun ved St. Paul skole fra 1933 og fram til 1978, de siste 30 årene var hun skolens leder.

Da søster Rita kom til Bergen hadde St. Paul skole 35 elever, alle katolske. I løpet av søster Ritas tid som skolens leder, utviklet skolen seg fra å være en liten og skjermet menighetsskole til å være en fullt utbygd grunnskole, 1. – 10. klasse, med over 200 elever. Fram til 1970, da den første privatskoleloven ble iverksatt, arbeidet skolen uten noen offentlige tilskudd. Det var søstrenes selvoppgjorte arbeid som var grunnlaget for skolens virke, men ikke minst Sr. Ritas fremragende ledelse av skolen. Mens mange, både innenfor og utenfor den katolske kirke, mente at menighetsskolens og de private skolens tid var forbi, viste sr. Rita at skolen både hadde evne til overlevelse og fornyelse. Sr. Rita etablerte Bergens første førskole, skolen var tidlig ute med



innføring av det annet fremmedspråk, skolen stod fremst da utenlandske familier, både i oljenæringen og flyktinger, kom til Bergen i høye tall fra begynnelsen av 70-tallet. Sr. Rita var også den første som introduserte Mor Teresa i Norge ved å knytte skolen opp mot barnehjem i Calcutta gjennom SOS-tørrmelkaksjonen og SOS-festene som fortsatt feires hvert år i november. Mens de fleste andre katolske skoler i Norge ble nedlagt, ledet sr. Rita skolen fram til å bli en moderne og anerkjent skole i Bergen og skapte grunnlaget for St. Paul skoles fortsatte virke. Hun var selv anerkjent som medlem av rektorkollegiet i Bergen. Da sr. Rita i 1978 i en alder av 68 år gikk av som rektor, ble hun hedret med Kongens Fortjenstmedalje.

En slik utvikling i motstrøm kom ikke av seg selv. Sr. Rita var dyktig. Sr. Rita var sterk. Hun var også moderne og av noen mistenkt for å være kvinnesaks kvinne forkledd i nonnedrakt. Men hun var dypt integrert i Den katolske kirkes tro. I skolearbeid viste dette seg blant annet ved hvordan hun stadig pekte på den enkelte elevs verdighet og utviklingsmuligheter. Hun var tydelig på at hennes elever skulle leve i en verden full av motstridende inntrykk og måtte møte denne verden med et samtidig åpent som samlet sinn.

Det er mange, elever, deres foresatte og medarbeidere som er blitt påvirket av sr. Rita – jeg vil tro vi alle sitter igjen med dyp takknemlighet og respekt.

Vi lyser fred over søster Ritas minne.

*Gjermund Høgh
Rektor, St. Paul skole*



R.I.P.

Vår kjære

søster Sr Rita van Balen
født 19. november 1909,
døde 10. august 2004.

Bergen, Marias Minde
St Franciskus-søstre



R.I.P.

Vår kjære

søster Tarcisia Dielwart
født 13. november 1911,
døde 3. juni 2004.

Bergen, Marias Minde
St Franciskus-søstre

presse- klipp

ISLAMSKES AUTORITETER FORDØMMER TERROR MOT USKYLDIGE

Etter lang taushet har høye geistlige autoriteter innen islam endelig tatt klar avstand fra den muslimske terrororganisasjonen Al Quaidas taktikk med bortføring av og mord på uskyldige mennesker. Storimam Sajjid Mohammed Tantawi ved Al-Azhar-universitetet i Kairo, øverste leder for islams sunnitiske læretradisjon, fordømte i begynnelsen av juli, i forbindelse med bortføringen og hals-huggingen av den amerikanske luftfartsingeniøren Paul Johnson, slike voldshandlinger. Han ba også om at man ikke må gjøre islamsk tro som sådan ansvarlig for slike mord på uskyldige mennesker. Sharia er, ifølge Tantawi, «en rettferdighetens og barmhjerthetens lov, som gjelder selv overfor fiender».

Lignende oppfordringer om å elske sin fiende også fra Saleh bin Abdullah bin Humaid i en preken omtrent på samme tid i den store moskéen i Mekka, sendt på direkten i arabisk fjernsyn. Under henvisning til en islamsk lærd fra det 13. århundre, Ibn Tamaih (alias sjeik Al Islam), sa imamen: «Lyt til disse ordene fra sjeik Al Islam, om det å løslate fanger: 'Vi kan ikke gjøre annet enn godta at alle jødiske og kristne fanger må settes fri. De står under vår beskyttelse.» Imamen minnet om at Al Islam formulerte dette kravet til tross for at man dengang befant seg midt under korstogene. Også

under fredagsbønnen påpekte imamen at det måtte bli slutt på angrep fra muslimer på ikke-muslimer. CIG

DE STØRSTE TRUSLER MOT FAMILIE OG SAMFUNNSMORAL

«Det er ikke en liten gruppe mennesker med ønske om en forpliktende ramme rundt sitt homofile samliv, som truer familien eller samfunnsmoralen,» påpekte Henrik Syse – forsker, flerbarnsfar og aktivt statskirkemedlem – nylig i en artikkel i Aftenposten. «Truslene vi står overfor, er av en annen og langt mer skremmende art. Jeg snakker om et underholdningsliv og et mediebilde som har gjort seksualitet til en allestedsnærværende hverdagsforlystelse som enhver 14-åring naturligvis bør ta del i, som fremstiller avholdende ungdommer som skolefikserte, usosiale tapere. At Kirken har valgt å vie en så stor oppmerksomhet til homofili, er trist og galt. Man har ikke maktet å snakke til unge mennesker i den verdi- og hormonkrig de befinner seg i.»

AFTENPOSTEN

TYVE SPØRSMÅL TIL BISKOPENE

Pave Johannes Paul II utropte i august et ekstraordinært «eukaristisk år» som begynner allerede nå i oktober og varer til høsten 2005. I oktober neste år vil så en bispe-synode finne sted der nettopp

eukaristien, nattverden, er tema. Som forberedelse til synoden er det sendt ut et dokument (tilgjengelig på Vatikanets hjemmeside), et såkalt *lineamenta*, til alle verdens biskoper. Det inneholder bl. a. et spørreskjema. Roma vil blant annet vite hvilken betydning eukaristien har for de troendes liv i de enkelte bispedømmer: Hvordan er gudstjenestedeltagelsen på søn- og hverdager? I hvilken grad brukes katekismen og encyklikaen *Ecclesia de Eucharistia* i presteutdannelsen?

Følgende spørsmål har mer temperatur: Hvilken kjennskap har prester og legfolk i deres område til eukaristifeiringen? Holder de den for et offer? Et minne om påskemysteriet? Oppfyllelse av søndagsplikten? En tilbedelseshandling? Hvilken 'mening' er den overveiende? Hva er de underliggende beveggrunner? Det bes også om å gjøre utførlig rede for misbruk og såkalte tilsløringer.

Også temaet «Inkulturasjon» tas opp, og her heter det under punkt 14: «Hvor mye plass kan man gi inkulturasjonen under eukaristifeiringen uten at den henfaller til falsk kreativitet, diktert av bedragerisk og bisarr mote.»

TROSSER FORBUD

Til tross for at Vatikanet nylig gjentok forbudet mot at legfolk får preke, har biskopen av St. Gallen, Ivo Führer, gitt klar be-

skjed om at gjeldende praksis i hans bispedømme ikke vil bli endret: Legfolk med teologisk kompetanse får fortsatt slippe til på prekestolen under messen. Dokumentet *Redemptoris sacramentum* som Vatikanet sendte ut i begynnelsen av april, og som dreier seg om kirkens liturgiske praksis, inneholder bl. a. klare ord til biskopene om å se til at liturgiske forskrifter nøye overholdes. Blant de ting dokumentet understreker, er at kun prester har lov til å preke ved en katolsk messe. KNA

ANNE CATHERINE EMMERICH SALIGKÅRES

Den tyske nonne og mystiker Anne Catherine Emmerich (1771-1824) blir saligkåret 3. oktober oktober. Det var hennes blodige visjoner i tidsrommet 1818-24 av Kristi død – ført i pennen i ettertid av dikteren Clemens von Brentano og nå stort sett avvist som ikke autentiske – som tidlig på 1990-tallet hjalp Mel Gibson ut av rusmisbruk, førte ham tilbake til sin barndoms tro og inspirerte ham til å lage filmen *The Passion of the Christ*. Kardinal José Saraiva Martins, prefekt for Saligkåringkongregasjonen, sier at Emmerich saligkåres på grunn av sitt fortjenstfulle liv og ikke på grunn av «bestselger-boken» som forsynte Gibson med en rekke ikke-evangeliske og særdeles gru-

fulle detaljer til filmen om Jesu lidelse. Emmerich, som var invalid og sengeliggende i mange år, «bar Kristi sårmerker og mottok uvanlige nådegaver som hun brukte til trøst for sine mange besøkende», sier kardinalen.

AMERICA/CATHOLIC HERALD

BONIFATIUS INSPIRERER FREMDELES

Det er i år 1250 år siden den helige Bonifatius, tyskernes apostel, myrdet. Har denne martyr fra det 8. århundre noe å si oss som lever i dag? Biskop Joachim Wanke av Erfurt svarer slik: «Det dreier seg alltid om å forkynne evangeliet slik at det blir forstått, at det når inn til hjertene, at evangeliets betydning for menneskers liv blir skinnende klart. Bonifatius nådde, på sin måte, frem til sin tid. Bonifatius' biografi viser oss også hvilke samfunnsmessige rammebetingelser det er verd å ta hensyn til. Og en ting til: Bonifatius var også svært opptatt av kirkens fornyelse da han så at det begynte å gå nedover. Hans stadige oppfordring til indre reform av kirken er av betydning også for oss i dag.»

CiG

AMERIKANSK KULTUR ANTI-KATOLSK?

De mange seksuelle overgrep mot barn utført av katolske geistlige

kan ha skadet kirken langt mer enn opprinnelig antatt, frykter kardinal Francis Eugene George av Chicago. Han har merket seg en ny «anti-katolsk holdning i amerikansk kultur», særlig blant intellektuelle og spesielt i mediene. Den katolske kirkes åndelige innflytelse i samfunnet er svekket og er for nedadgående, konstaterer kardinalen.

I delstaten Massachusetts er mange katolikker opprørt over utnevningen av kardinal Bernard Law, tidligere erkebiskop av Boston, til erkeprest ved den romerske patriarkalbasilika Santa Maria Maggiore, en ærefull, men kirkepolitisk lite betydningsfull stilling, som gjerne gis til pensjonerte kardinaler. Law, tidligere en av USAs mest profilerte biskoper, måtte som kjent trekke seg i desember 2002 etter avsløringene av sexskandalene; Law hadde bl. a. ikke satt ut i livet de forholdsregler bispekonferansen midt på 1990-tallet hadde anbefalt for håndtering av presters seksuelle overgrep. Law har beholdt sine mange verv i kongregasjoner og råd ved kurien i Roma. Utnevningen skjedde omtrent samtidig med at det ble kjent at erkebispedømmet Boston må selge eiendommer og stenge kirker for å dekke erstatninger til ofre for presters overgrep.

CiG/THE TABLET

LÆRE FRANSK?

Er du over 18 år og ønsker å lære fransk? Er du også interessert i å bli kjent med en annerledes livsstil – preget av stillhet, kontemplasjon og studier?

Dominikanerinnene i St. Mathieu de Trévières i Syd-Frankrike ønsker flere unge au-pair piker til hjelp i klostrets gjestehus. Du bor gratis og får alle måltider, og hjelper til med lettere husarbeid i ca. 5 timer pr dag. Klostret ligger i naturskjønne omgivelser 20 minutter med buss fra Montpellier. Du må kunne noe fransk.

Skriv til: Dominicaines des Tourelles, 34270 Saint Mathieu de Trévières, Frankrike, eller ring for nærmere opplysninger: Vera H. Føllesdal, tlf. 67 54 12 80 eller e-post: veraheyerdahl@yahoo.no

ØSTERRIKE: SKANDALEN KUNNE VÆRT UNNGÅTT!

I sommer ble det kjent at en polsk student ved presteseminaret i det østerrikske bispedømmet St. Pölten, som ledes av biskop Kurt Krenn, hadde ladet ned store mengder barneporno fra internett. Det var begynnelsen på avsløring av det som nå, i en foreløpig rapport fra den Vatikanutnevnte «visitor», biskop Klaus Küng av Feldkirch, Østerrike, betegnes som «tungtveiende feilutviklinger»: «Flere seminarister har vært direkte henfalne» til

internettporno med svært unge gutter, og «homofile forbindelser som ikke hører hjemme i et presteseminar» er registrert. Seminaret er nå stengt, og den polske studenten, tidligere straffet, er idømt seks ukers betinget fengsel. Bevismaterialet var, ifølge anklager, særdeles perverst, og dommeren valgte å skåne retten for deler av det.

Saken har rystet Østerrike. Biskop Krenn, kjent for sterke og kontroverselle uttalelser, avfeide først saken som «uskyldige guttetreker», og fortsatte å uttale seg også etter at Vatikanet, som uvanlig raskt satte i gang en undersøkelse, hadde bedt ham tie. Biskop Küng – ultrakonservativ, tidligere regionallleder i organisasjonen Opus Dei og utnevnt til biskop på 80-tallet mot sterke protester fra det lokale kirkefolk – konkluderer, som mange fryktet, sin rapport med å frifinne Krenn: Han har kun vært godtroende. Det til tross for at bispekonferansen i flere år forgyves har bedt Krenn, som har høstet ros fra Vatikanet for sitt godt belagte presteseminar, ikke å godta prestekandidater som er avvist ved andre seminarer. Konferansen beklager at Krenn, som jevnlig har sabotert konferansens vedtak, har ignorert de retningslinjer landets øvrige bispedømmer for to år siden satte ut i livet for å hindre overgrep mot barn.

«Ledersvikten» og «de alvorlige problemene» i St. Pölten kunne vært avverget om Roma i tide hadde «lyttet til bispekonferansens advarsler» og til den pavelege nuntius, sier Wiens erkebiskop, kardinal Schönborn. Da ti østerrikske abbeder i 1999 ønsket å fremlegge en rapport om Krenns embedsførsel, avlyste Roma møtet på kort varsel. Det hører med at Krenn, mot tungtveiende votum fra bispekolleger, til det siste forsvarte Wiens forrige erkebiskop, Hermann Groer, da denne måtte trekke seg på grunn av anklager om seksuelt

overgrep av en mindreårig. Groer nektet til sin død å svare på anklagene. Vatikanet var blitt advart mot å utnevne ham til å etterfølge den høyt respekterte kardinal König som erkebiskop av Wien. Fremdeles ser 92 prosent av østerrikerne den katolske kirke som «en svært viktig moralsk instans», men 83 prosent ser håndteringen av Krenn-saken som kirkens siste sjanse til å beholde folks tillit.

RM, KATHPRESS, THE TABLET

STERKERE KATOLSK KRITIKK AV MUGABE?

«Det er biskopens og kirkens oppgave generelt å forsvare menneskerettene, og menneskerettene fordrer menneskerettigheter,» sa den nye erkebiskopen av Harara, Robert Ndlovu, ved sin innsettelse i slutten av august. Utnevelsen av Ndlovu har gitt håp om at den katolske kirke vil gå sterkere ut mot president Mugabes økonomiske vanstyre, hans feilslåtte jordbrukspolitikk, som har resultert i hungersnød, og de mange brudd på menneskerettighetene, deriblant utstrakt bruk av tortur. Hittil har erkebiskop Pius Ncube av Bulawayo vært eneste biskop som, med fare for egen sikkerhet, både hjemme

og ute stadig kritisert regimet og Mugabes «stormannsgalskap» og oppfordret det internasjonale samfunn til å gripe inn. «Jeg kan ikke slutte med å si fra, det er min forpliktelse, gitt meg av Gud, å si fra når hans folk lider, og jeg taler på vegne av alle som lide under Zanu PF-regimet, ikke bare de kristne,» er Ncubes forsvar mot dem som mener han blander seg inn i politikken.

Mugabe har i den senere tid skjerpet sine utfall mot Ncube: «satanisk» og de tidligere kolonimaktens «lakei» er blant anklagene. Den forrige erkebiskopen av Harare tilhørte samme folkegruppe som Mugabe, shona-folket (80 prosent av befolkningen) og ble, på grunn av adskillig ros for diktatoren, oppfattet som en støttespiller for Mugabe og hans Zanu-PF-parti, hvor shonaene er i flertall. Da utnevelsen av Ndlovu, som tilhører Ndbele-folket (20 prosent av befolkningen) ble kjent i juni, lanserte den Mugabe-tro avisen Herald en bakvaskelskampanje i et forsøk på å få annullert utnevelsen.

CATHOLIC HERALD

CISTERCIENSERKLOSTERET I LOFOTEN INNVJET

Søndag 5. september 2004 var en

Hjelp flyktingene i Darfur, Sudan!

I Darfur-provinsen i Sudan er mer enn en million mennesker på flukt fra sine hjem på grunn av krigshandlinger. Situasjonen betegnes som den alvorligste humanitære katastrofen i verden for øyeblikket.

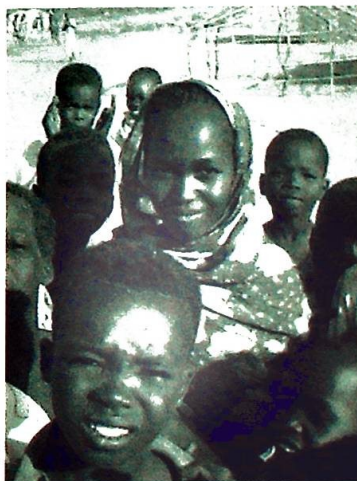
Det internasjonale Caritas-nettverket arbeider sammen med ACT (Action by Churches Together) med å sørge for husly, rent vann, sanitetstjenester og kjøkkenutstyr til 500.000 mennesker på flukt. Mange har allerede mottatt hjelp gjennom denne innsatsen, men det er fortsatt store behov.

Du kan hjelpe. Send ditt bidrag til Caritas Norge – og gjør det i dag!



caritas

Postboks 5254 Majorstua, 0303 Oslo
Bankkonto 8200.01.93433
Merk innbetalingen "Sudan"



TO PAVEREISER

Pave Johannes Paul II har gjort to utenlandsreiser hittil i år, begge siden forrige nr. av St. Olav kom ut. Et kort tilbakeblikk synes på sin plass.

Først til Sveits. Forut for besøket i begynnelsen av juni fokuserte landets presse på kirkelige spenningsforhold, ikke uten grunn: Den lange striden på 90-tallet rundt biskop Haas av Chur, en strid Roma løste ved å forfremme Haas til erkebiskop av Liechtenstein, har satt sine spor, også hos kirkefolket. En oppfordring kort før besøket fra 40 katolske prester om at paven bør gå av og slippe yngre, mer handlekraftige krefter til, gjorde ikke sakene bedre. Paven, invitert i anledning Sveits' første landsomfattende katolske ungdomsfestival, unngikk imidlertid alle kinkige kirkelige og samfunnsmessige temaer og begeistret de ungdommelige skarer med et klart opprop om å virkeliggjøre Jesu ord i dagliglivet, glede seg over sin kristne tro og

modig være «en misjonerende kirke» som «forkynner evangeliet fra hustakene». La dere ikke lure av «konsumkulturens illusjoner» med dens likegyldighet og overfladiskhet, advarte paven; sats i stedet på den livsfylde som er Jesus selv: «Kristendom er en person, ikke en ideologi eller et system.»

Så til Lourdes. «Når jeg kneler her ved grotten i hjertet av Lourdes, føler jeg at jeg har kommet til enden av min pilgrimsreise,» sa en dypt beveget pave da han i midten av august for annen gang besøkte ett av en katolske kirkes mest kjente Maria-helligdommer: Massabielle-grotten med den undergjørende kilde. Det var her den 14 år gamle Bernadette Soubiros i 1858 hadde hele 18 visjoner av jomfru Maria, som omtalte seg selv som «den uplettede unnfangelse» og innstendig oppfordret til bot og bønn, spesielt rosenkransbønnen.

Paven drar ikke til Lourdes som en syk som søker legedom,

understreket Roma før avreisen: Besøket er både pastoralt og en markering av at det er 150 siden pave Pius IX erklærte troen på Marias uplettede unnfangelse som katolsk dogme. Allerede den tidlige kirke og middelalderens kirke lærte at Gud bevarte Maria fri fra arvesyndens plett helt fra hennes unnfangelse i mors liv:

Men solidaritet med alvorlig syke og lidende var selvsagt også et aspekt ved besøket: «Sammen med dere deler jeg et livsavsnitt kjennetegnet av fysiske lidelser, men det er ikke derved en mindre fruktbringende del av Guds vidunderlige plan,» sa paven til de mange syke ved grotten. Under friluftsmessen sammen med rundt 300.000 mennesker den 15. august, festen for Marias opptagelse i himmelen, høstet paven stor applaus da han, nok en gang, krevde respekt for ethvert menneskeliv fra unnfangelse til naturlig død.

NEUE ZÜRCHER ZEITUNG,
THE TABLET, ZENITH

historisk dag på Storfjord gård i Lofoten: Klosteret «Fjordenes dronning», *Monasterium Reginae Aestuariorum*, det første cistercienserkloster i Nord-Norges historie – ble offisielt åpnet. Åpningen fant sted under en koncelebrert pontifikalhøymesse ved biskop Gerhard Goebel M.S.F., Tromsø. Den hellige families lille menighets- og (nå) klosterkirke var fullsatt av katolikker og ikke-katolikker. Navnet «Fjordenes dronning» reflekterer tradisjonen i Polen, der alle cistercienserklostre heter noe med dronning (*regina*). «Fjordene» sikter ikke bare til stedsnavnet Storfjord, men også til fjordlandskap som typisk for Norge.

Før biskopens preken ble opprettelsesdekretet opplest, underskrevet og stemplet av moderklosterets abbed, pater Edward-

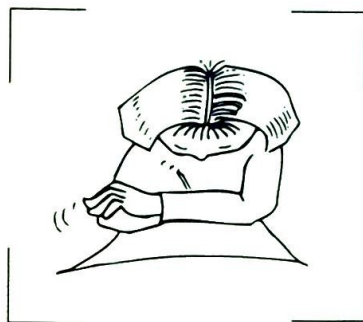
Kazimierz Stradomski O. Cist. Dette ble så bevitnet ved underskriftene til seks av de tilstedeværende: biskop Gerhard Goebel M.S.F., pater Dariusz Banasiak O.Cist. (superior), pater Christian Wojcik O.Cist. (munk i klosteret), Gisela Lindahl (menighetsrådets leder), Guri Ingebrigtsen (ordfører i Vestvågøy kommune) og msgr. Torbjørn Olsen (sogneadministrator). I sin preken understreket biskop Goebel bl. a. at «det kontemplative element er av stor viktighet i vår Kirke», og uttrykte sin store glede over at det nå også finnes et kontemplativt kloster i Nord-Norge. «Moderklosteret som våre munkener kommer fra, er det eldste cistercienserkloster i Polen, grunnlagt på St. Olavs tid, et kloster med mange århundrers tradisjon som skal

videreføres her i Lofoten. «Munkene vil med tiden overta «enkelte sjelesørgeropp-gaver i vårt stift», men «det primære for dem er arbeid og kontemplasjon, 'ora et labora' – 'bønn og arbeid'.» Munkene orienterer seg for tiden i ulike retninger spesielt m.h.t. til landbruksvirksomhet.

Etter slutningsbønnen ble den særskilte velsignelsesbønn for nye kloster bedt av biskopen. Deretter gikk abbeden og munkene gjennom klosteret og stenket det med vievann.

I forbindelse med innvielsen sa ordføreren, som var sosialminister i Stoltenberg-regjeringen, at det var en stor drøm for henne som hun aldri trodde hun skulle få være med på: å bevitne opprettelsen av et kloster.

blikk på tiden



FRA OLYMPEN TIL SOHO

Sport er, som vi vet, forlenget ikke bare sport. To stikkord: Det utvidede kulturbegrep og 'big business'. Nylig annonserte Vatikanet at Det pavelige råd for legfolket har fått et nytt utvalg: for «kirke og sport». Så er det kanskje ikke bak mål at et tidsskrift for religion og kultur sveiper innom det nylig avsluttede sommer-OL, så meget desto mer som lekene skal ha vært en heller religiøs affære da de første gang fant sted år 776 f. Kristus: En femdagers feiring der midt- og høydepunkt, skal vi tro kurator Judith Swaddling ved British Museum, var ofringen av 100 okser til Zevs' ærel. Blodige var årets sommerleker ikke, alt blodslit til tross, men 'leker' er en underdrivelse grensende til etikettsvindell.

Seremonier og riter med religiøst tilnitt mangler imidlertid ikke i vår tids OL. Naturlig nok: Pierre de Coubertin, mannen som inspirerte til lekene 'oppstandelse' i 1896 – keiser Theodo-

sius forbød dem i 393 e. Kr. av frykt for at disse populære hedenske greiene var snublestener for kristendommens utbredelse – kalte den olympiske bevegelse «en ny sivil religion». Og pyntet den gladelig, sin jesuittiske skolegang til tross, med noen doser Gud, liberal anglikanisme og «Muscular Christians», en bevegelse basert på den teori at fysisk styrke virket befordrende på moral, livstro og endog fromhet. Pave Pius X var forbeholden og talte engstelig om lekene «hedenskliggende karakter». Ikke uten grunn: Tenningen av den olympiske ild speiler ritualet som antikkens vestalinner utførte til ære for Hera, Zevs' hustru, og edsavleggelse ved åpningen er intet nytt, men i oldtiden måtte også fedre og brødre til de kjempende olympiere være med på eden. Avery Brundage, president for Den olympiske komité fra 1952 til 1972, knyttet entusiastisk an til Coubertins visjon og kalte lekene «en religion for det tyvende århundre, en religion med allmenn appell som inkorporerer de grunnleggende verdier i alle andre religioner, en moderne, spennende, viril og dynamisk religion som tiltrekker ungdommen.»

Hva pave Pius X ville sagt til dagens OL-ekstravaganser, for ikke å snakke om de mer lettkleddede aspekter som f. eks. sandvolleyballdamene, som selv her hjemme forårsaket hevede bryn,

tør vi knapt tenke på! Gammelredaktøren i St. Olav forlag, nå avdøde Johs. Bruce – et oppkomme av katolsk «*varia*» og «*trivia*» av lokal og verdenskirkelig art – minnet, når sport kom på tale, gjerne om et hyrdebrev i sin tid fra biskopene ved Rhinen mot fri-landsgymnastikk for kvinner: Disse grupper av damer som viftet med armer og ben og inntok alskens posisjoner, kunne lede ubefestede unge menn ut i fristelse! Et problem tilnærmevis like alvorlig som det Lionel Blue, engelsk rabbiner og spaltist i The Tablet, minnet om forleden: Da miniskjørtene på slutten av 1960-tallet inntok også jødiske menigheter, spurte en deputasjon foruroligede menn sin rabbiner hvordan man burde forholde seg til fenomenet. «*Don't look!*» var svaret. Et råd med anvendelsespotensiale i mange sammenhenger.

Men se om ikke den katolske kirke har en hånd med i det olympiske spill og, indirekte, tør ha bidratt til dagens sportsvanvidd (en sak for det nye råd for «kirke og sport»?): Opphavsmannen til det tilsynelatende så friske OL-motto «fortere, høyere, sterkere» er en dominikaner med navn Henri Didon! Den mer jordnære olympiske trosbekjennelse at «det viktigste ikke er å vinne, men å delta», står den episkopale Ethelbert Talbot. Man kunne ønsket at det mer evangeliske om å fullføre løpet, var katolsk OL-bidrag!

«Sport er sport: en storartet trivialitet, som ikke trenger noen oppkonstruert religiøs staffasje, 'bombasme' eller fromhet, heller ingen hellig ild. Den trenger ikke all humbugen,» mener 'chief sports writer' i The Times., Simon Barnes. Og forteller en historie om den store baseballspiller Yogi Berra. Berra spilte 'catcher', mannen som krøker seg sammen bak 'slåeren' og lynraskt skal 'fange opp' ballen. En ny spiller kommer på banen, og før han gjør seg klar med balltreet, tegner han korstegnet på 'home plate', hvor han håper å komme i mål om han klarer runden og skårer poeng. Da kommer det tørt fra Berra: «Kan vi ikke bare la Gud bare få glede seg over kampen?»

*

Så noe helt annet. «Det er med blandede følelser jeg observerer at katolikkene fyller sine kirker til trengsel samtidig med at mange lutherske kirker har mistet mye av sin betydning og derfor opplever uttynning i kirkebesøket,» skrev Svein Åtland i et leserbrev i Vårt Land i sommer. Bakgrunnen er et sommeroppslag om katolske kirker som her og der i vårt land nesten sprenges: Burde noen statskirker selges til katolikkene? undret avisen. Spørsmålet står vi, som Åtland selv, over: Hans ærend er et annet. Åtland, konvertitt fra mange år tilbake, forteller at konversjonen ikke var «primært utløst av dogmatiske årsaker», men hadde «en direkte sammenheng med det katolske syn på mennesket. Med bakgrunn i den naturvitenskapelige måte å tenke på, forekom det meg mer og mer urimelig at mennesket skulle være en skapning som i utgangpunktet er fullstendig uten en kime til god vilje til å se Guds tanke med mennesket. Det strider simpelthen mot det vi erfarer. Troen og tanken kan trenes til samarbeid.»

Og de fulle kirkene? I Åtlands

sognekirke, St. Svithun i Stavanger, er kirkebesøket «like stort som i Oslo i forhold til menighetens størrelse. Man kommer ikke for å oppleve noe utover det vanlige. Menighetssangen er hos oss ofte skrøpelig, blant annet fordi det er så mange nasjonaliteter der samtidig. Vi vet ikke hvilken prest som skal forrette messen. Det er heller ikke for ham vi kommer. Intet spesielt er gjort for å tiltrekke seg oppmerksomhet. I virkeligheten er det nettopp tryggheten om å komme til noe gjenkjennelig, som er den store styrke. Menigheten er seg bevisst at Kristus er nærværende i et hellig kirkerom. Så synker man ned, kneler i stillhet, ber. Man puster i en felles liturgisk rytme og opplever igjen og igjen vandringen sammen gjennom det liturgiske kirkeår. Slik er det å være katolikk.»

Så langt Åtland. Som, selv uten å nevne den søndagsplikt katolsk kirkerett operer med, utvilsomt har mer enn ett poeng. Men det hører med at også den katolske kirke, hjemme og ute, opplever «uttynning i kirkebesøket»: Store mengder, særlig unge forsvinner, og det ville vært langt tommere her hjemme uten de mange innvandrere, for hvem kirken langt på vei *også*, og det understrekes, er deres sosiale nettverk, stedet man møter landsmenn i utlendighet..

Å formidle, særlig overfor yngre generasjoner, at det er «verdige og rett», slik messeliturgen sier, å samles for å takke, prise og møte Gud på ukens første dag, og at den form gudstjenesten har i den katolske kirke, er en velprøvet og velsignet affære – å formidle *det*, er en stor utfordring for dagens katolske kirke. Dermed ikke sagt at intet kan forbedres, forskjønnes. Det konstituerende vil alltid være det samme.

En historie om avdøde Alec Guinness, kjent skuespiller som ble katolikk, illustrerer poenget. «Nå, hvordan var det i kirken i dag?»

spurte en kollega noe sarkastisk ved en anledning den trofaste kirkegjenger Guinness. «Som vanlig,» svarte Guinness. «Jesus Kristus var der. Det var det hele.»

*

Og nå til Soho. Katolikker kan ikke fritt «velge og vrake» hvem de ønsker å være i kirkelig fellesskap med, fremholdt Timothy Radcliffe o.p., tidligere generalprior for dominikanerordenen, under en messe i St. Annes kirke i Soho nylig for Londons homoseksuelle katolikker. Messen markerte også opptagelse i kirken av et nytt medlem, og i sin preken understreket Radcliffe hvor viktig det er for «nye» katolikker å være klar over at de nå er del av et fellesskap av alle slags mennesker med muligens ganske så sprikende meninger om bl.a. homoseksualitet.

«Du er kommet inn i et fellesskap rystet av skandaler,» sa Radcliffe. «Du er blitt ett med alle slags mennesker, også med mange du kanskje er dypt uenig med, og som kanskje kan synes å avvise din seksuelle legning og mye av det som er deg kjært. Du er nå med i et fellesskap som omfatter kardinal Ratzinger, Opus Dei, progressive katolikker og tradisjonister. Det omfatter ikke bare de levende, men også de døde, helgener og syndere. Du er trådt inn i fellesskap ('communion') med Frans av Assisi, Teresa av Avila, John Henry Newman, som du er så glad i, og selvsagt – til alt hell for deg! – den hellige Dominikus. Men du er også i samfunn med Borgia-familien, med inkvisisjonsmedlemmer, med mennesker som har forfulgt jødene, og som har gjort forferdelige ting i Jesu navn. Du kan ikke luke bort, ikke velge og vrake. Her er det alt eller intet.»

Et blandet selskap, denne hellige katolske – les: alminnelige – kirke. Og gudskjelov for det!

Observatoria

REDAKSJON: Unni Klepper, Joynt (ansvarshavende redaktør),
Olav Egil Aune, Arnfinn Haram o.p., Susanne Kjekshus Koch,
May-Lisbeth Myrhaug, Brynjulv Norheim

FASTE MEDARBEIDERE: Bernt Eidsvig, Liv Greni, Gunnel Vallquist

REDAKSJONSRAÐ: Liv Bliksrud, Petter Bruce, Tove Bull, Arne Fjeld o.p.,
Nils Heyerdahl, Ingrid Joys, Pål Kolstø, Egil Mogstad, Else-Britt Nilsen o.p.

REDAKSJONENS ADRESSE: Akersveien 16, 0177 Oslo. Tlf.: 23 21 95 48 (redaksjonen)/
23 21 95 00 (ekspedisjon og adresseforandring). Fax: 23 21 95 43. E-post: tidsskrifter@katolsk.no

ABONNEMENT: Årsabonnement kr. 240,- (Norge)/ kr. 250,- (øvrige europeiske land)/
kr. 275,- (andre verdensdeler). Bankgiro: 6210.05.14686

Design: Roger Jensen. Trykk: Viking Grafisk Digital AS, Oslo - Tlf. 23 14 28 00

ISSN 0802-6726

**St.
OLAV**

BOKHANDEL AS

AKERSVEIEN 14, 0177 OSLO
TLF.: 23 21 95 55 - FAKS: 22 36 02 63
E-post: bokhandel@katolsk.no

ÅPNINGSTIDER: 10.00 - 17.00

TORSDAG: 10.00 - 19.00

MERK: LØRDAGER STENGT UT OKTOBER!

NETTBOKHANDEL: www.stolavbok.no

ANSELM GRÜN: "JESUSBILDER"

I denne boka tegner Grün 50 bilder av Jesus: som opprører, kvinnenes venn,
storeteren og vindrikkeren, etc.

Dette er en ypperlig bok for studiesirkler, eller til egen refleksjon og nytte.

Verbum Spiritualitet. Hft. Kr. 248,-

KJELL ARILD POLLESTAD: "SAMTALER MED HORATS"

DAGBOK 2000-2004

Cappelen. Ib. Kr. 349,-

CAROLINE WALKER BYNUM: "HELLIG FØDE, HELLIG FASTE"

Kvinner og mat i middelalderen

I denn boken avliver forfatteren alle myter om kristendommen
som kroppsfjendtlig.

PAX. Ib. Kr. 398,-

"CHANT" - The Anniversary Edition

SAMLE-CD FRA BENEDIKTINERMUNKENE

SANTO DOMINGO DE SILOS

2 CD'er. kr. 220,-

Porto betalt ved innleveringen P.P. Norge/Norvège

KATOLSK TIDSSKRIFT FOR RELIGION OG KULTUR

UNDER BERGFALLET

Du bur under bergfall.
 Og du veit det.
 Men du sår din åker
 og trør trygt ditt tun
 og lèt dine born leika
 og legg deg
 som inkje var.

Det hender,
 når du stør deg til ljåen
 ein sumarkveld,
 at augo sviv som snarast
 yver bergsida
 der dei segjer
 sprekken
 skal vera,
 og det hender
 du vert liggjande vaken
 og lyda etter
 steinsprang
 ei natt.

Og kjem raset,
 kjem det ikkje uventa.
 Men du tek til å rydja
 den grønne boti
 under berget
 – um du då har livet.

Olav H. Hauge (1908-1994) i diktsamlingen
 «Under bergfallet» (1951),
 gjenutgitt i «Dikt i samling» (Det Norske Samlaget, 1993)

REDAKSJON

Ulf Kløpper Joynt

Langs redaksjon

Olav Egil Aaræ

Arviden Hlavac o.p.

Lucienne Ejekstus Koch

Mac Ushah Mubang

Per Arne Skjerve